

Kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma

Uskok, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:800332>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije-nastavnički smjer (dvopredmetni)

Petra Uskok

Kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma

Diplomski rad



Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski sveučilišni studij geografije-nastavnički smjer (dvopredmetni)

Kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma

Diplomski rad

Student/ica:

Petra Uskok

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Lena Mirošević

Zadar, 2023.



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Petra Uskok**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 17. srpnja 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski rad

KULTURNI I EKONOMSKI ZNAČAJ BENKOVAČKOG SAJMA

Petra Uskok

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad obrađuje kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma. Na temelju analize povijesnih, društvenih, kulturoloških i ekonomskih značajki grada Benkovca prikazana je važnost Benkovačkog sajma. Anketnim istraživanjem i provedenim intervjuem rad je usmjeren na utvrđivanje značaja sajma iz čega proizlazi kako Benkovački sajam čuva tradiciju i kulturu Benkovačkog kraja, a i od iznimne je ekonomske važnosti za lokalnu zajednicu i prostor.

Ključne riječi: sajam, Benkovac, kultura, tradicija, ekonomija

Voditelji: izv. prof. dr. sc. Lena Mirošević

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Ana Pejdo, doc. dr. sc. Branimir Vukosav

Rad sadrži: 60 stranica, 29 grafičkih priloga, 2 tablice; izvornik na hrvatskom jeziku

Rad prihvaćen: srpanj, 2023.

Rad je pohranjen u Knjižnici Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zadar

Department of Geography

Graduation thesis

CULTURAL AND ECONOMIC SIGNIFICANCE OF BENKOVAC FAIR

ABSTARCT

The main topic of this graduation thesis is the cultural and economic significance of the Benkovac Fair. The historical, social, cultural and economic features of the city of Benkovac are analyzed, through which an insight into the significance of the Benkovac Fair is provided. Based on survey research and conducted interviews, the work is aimed at determining the significance of the fair, from which it follows that the Benkovac Fair preserves the tradition and culture of the Benkovac region, and is of exceptional economic importance for the local community and area.

Keywords: fair, Benkovac, culture, tradition, economy

Supervisor: Associate Profesor Lena Mirošević, PhD

Reviewrs: Associate Profesor Ana Pejdo, PhD, Assistant Professor Branimir Vukosav, PhD

Thesisi inculed: 60 pages, 29 figures, 2 tables; original in Croatian

Thesis accepted: July, 2023.

Thesis deposited in Library of Department of Geography, University of Zadar, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Croatia

SADRŽAJ

1. Uvod	3
2. Metodologija istraživanja.....	4
2.1. Objekt i ciljevi istraživanja	4
2.2. Očekivani doprinos istraživanja	4
2.3. Metodologija istraživanja.....	4
2.4. Pregled dosadašnjih istraživanja	5
3. Područje istraživanja.....	6
3.1. Opće značajke Grada Benkovca.....	7
3.2. Društveno-geografske značajke	9
4. Povijesni razvoj sajmov.....	12
4.1. Razvoj sajmov u Hrvatskoj	13
4.1.1. Povijesni razvoj Benkovačkog sajma	14
4.1.2. Povijest lokaliteta održavanja Benkovačkog sajma	16
5. Kulturno značenje Benkovačkog sajma.....	22
5.1. Ritualno pogađanje na sajmovima	24
6. Gospodarsko značenje Grada Benkovca	25
6. 1. Turistički potencijal Benkovačkog sajma	25
6.2. Trgovački značaj Benkovačkog sajma.....	26
7. Anketno istraživanje.....	28
8. Zaključak.....	42
9. Popis literature i izvora	44
10. Popis tablica i slika.....	49
11. Sažetak	52
12. Summary.....	52
13. Prilog anketa:	53

Predgovor

Kako je vrijeme odmicalo, a moje akademsko obrazovanje se bližilo završetku imala sam želju na neki način zahvaliti se svom rodnom kraju. Iskristalizirala se zamisao i došla sam na ideju – pisat ću o Benkovačkom sajmu. Zašto baš o sajmu? Zbog činjenice da je opstao tolike godine i upravo je on taj koji prikazuje požrtvovnost Benkovčana. Onih koji su okruženi kamenom i teškim načinom života pronašli način da se čuje za mali grad Benkovac.

Želim zahvaliti mentorici izv. prof. dr. sc. Leni Mirošević koja mi je omogućila realizirati ideju pisanja ovog rada, kao i na svim savjetima, kritikama i pomoći koju je strpljivo prenosila. Također zahvaljujem članovima povjerenstva za ocjenu i obranu diplomskog: izv. prof. dr. sc. Ani Pejdo i doc. dr. sc. Branimiru Vukosavu.

Također želim zahvaliti svima koji su mi ustupili podatke potrebne za izradu rada: Turističkoj zajednici Ravnih kotara, Komunalnom poduzeću Benković d.o.o, Gradu Benkovcu, a posebne zahvale bih uputila djelatnicima Zavičajnog muzeja Grada Benkovca.

Hvala svima koji su sudjelovali u anketiranju te svima onima koji su na bilo kakav, izravan ili neizravan način doprinijeli nastanku ovog rada.

Posebne zahvale idu i mojoj dragoj prijateljici Katarini Glavačević koja je svoje iznimno znanje nesebično prenosila i omogućila da ovaj rad ima još veći značaj putem izrade karata u GIS programu.

Hvala mojim prijateljima koji su mi bila iznimno velika podrška prilikom mog studiranja, svim njihovim molitvama i ljubavi koju su mi pružali.

Na kraju, najveće hvala mojoj obitelji: ocu, majci, bratu i sestri na beskrajnoj cjeloživotnoj podršci. Sve što sam postigla dugujem upravo njima.

Hvala dragom Bogu što me je vjera u Njega ohrabivala da ne odustanem od pisanja ovog rada!

Hvala L.

1. Uvod

Sajmovi čine važan element prodaje i plasmana proizvoda. S razvojem oblika i načina trgovine razvijali su se i sajmovi. U prošlosti ponajprije kao razmjena dobara, a potom kroz trgovinu najznačajniju su ulogu imali poljoprivredni proizvodi čija sve značajnija transakcija je zahtijevala i određeni oblik javno organiziranog tržišta. Jedan od takvih oblika je sajam. Etimologija riječi sajma ukazuje na nastanak vezan uz vjerska svetišta, a značenje dolazi od grčke riječi *panegyris* što označava svečani zbor, dok njemačka riječ *kirmes* znači crkveni sajam (URL 1). Dakle, sajmovi su se najčešće održavali na mjestima hodočašća ili na prometno pogodnim mjestima koja su vrlo često bila i mjesta nastanka gradova. Na taj način gradovi postaju čvorišta trgovine odnosno mjesta održavanja sajmovi (Pinezić, 2015).

Sajam stoga predstavlja oblik javno organiziranog periodičnog tržišta na kojem se prostorno i vremenski koncentriraju ponuda i potražnja radi izravnog trgovanja izloženom robom (URL 2). Prema M. Cassonu i J. S. Leeu (2011) dva su oblika tržišta tj. formalno i neformalno tržište, a sajam je formalni oblik tržišta. Formalna tržišta su otvorena redovito ili u određeno vrijeme za razmjenu određenog asortimana robe, a povezana su s koncentracijom transakcija na određenoj lokaciji gdje postoji infrastruktura koja ovisi o povjerenju u sustav, a ne o osobnom povjerenju. Kod neformalnih tržišta transakcije su slabo regulirane, a lokacija je neodređena (ugao kuće ili kućni prag). Osim ekonomskog značaja sajmovi su ujedno i kulturna mjesta. Kultura podrazumijeva oznaku mentaliteta, način standardnog ponašanja i tip ustaljenih međuljudskih odnosa (Skoko, 2009) čiji se navedeni elementi susreću upravo na sajmovima. Stoga sajam postaje kulturološko-ekonomski medij komunikacije određene zajednice, odnosno prostora na kojem se odvija, kao i moćan marketinški alat putem kojeg se efikasno postižu poslovni ciljevi (Cvitanović, 2008).

Na prostoru Hrvatske duga je tradicija održavanja sajmovi i to posebno poljoprivrednih, a postali su sve učestaliji od 70-ih i 80-ih godina 19. stoljeća razvojem prometnica i trgovine (Segetlija, 2002). Danas Hrvatska gospodarska komora organizira nastup hrvatskih tvrtki na sajmovima u zemlji i inozemstvu te kroz takav oblik promocije podupire gospodarstvo. Posebno se ističu: Riječki sajam, Splitski sajam elektronike i opreme za navigaciju, Osječki poljoprivredni sajam, Bjelovarski stočarski sajam, Varaždinski sajam lova i ribolova, ali i mnogi drugi (URL 3). S druge strane, unutar registra promoviranih sajmovi nije naveden poljoprivredni tradicionalni Benkovački sajam koji ima stoljetnu

tradiciju održavanja svakog desetog u mjesecu i privlači veliki broj posjetitelja uz tradicionalni način trgovanja.

2. Metodologija istraživanja

2.1. Objekt i ciljevi istraživanja

Objekt istraživanja ovog diplomskog rada je Benkovački sajam. Glavni cilj istraživanja je analizirati kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma odnosno definirati pokazatelje kulturnih i ekonomskih učinaka na lokalnu zajednicu i prostor. Na osnovu anketnog istraživanja cilj je prepoznati, analizirati i definirati specifičnosti Benkovačkog sajma.

Na temelju objekta istraživanja i ciljeva istraživanja u radu su postavljene dvije hipoteze:

Hipoteza 1. Benkovački sajam čuva tradiciju benkovačkog kraja

Hipoteza 2. Od veće je važnosti utjecaj sajma na kulturološke nego ekonomske odrednice benkovačkog kraja

2.2. Očekivani doprinos istraživanja

Ovim radom nastojat će se produbiti znanja o Benkovačkom sajmu, posebno u kulturološkom kontekstu, a dobiveni podaci bi mogli biti od koristi za budući razvoj i očuvanje tradicije sajma kao zaštitnog znaka grada Benkovca.

2.3. Metodologija istraživanja

U ovom istraživanju korištene su sljedeće metode: prikupljanja, analiza, obrada i interpretacija dosadašnjih istraživanja, prikupljanje i obrada statističkih podataka, anketiranje, metoda intervjua i terenski rad (fotografiranje).

Kako bi se ispitali stavovi posjetitelja o kulturnom i ekonomskom značaju Benkovačkog sajma provedeno je anketno istraživanje¹ 10.06.2022 godine na uzorku od 215 ispitanika. Anketa je bila u potpunosti anonimna i provedena je terenskim istraživanjem. Korištena su pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Uz pomoć pitanja otvorenog tipa su prikupljena mišljenja posjetitelja o navikama i običajima vezanim za Benkovački sajam. Anketa se sastojala od dva dijela. U prvom dijelu od ispitanika su se tražili opći podaci (dob,

¹ Anketni upitnik kao prilog se nalazi na kraju diplomskog rada

spol, i dr.), a zatim su slijedila pitanja vezana za Benkovački sajam. U anketi je korištena Likertova ljestvica od pet stupnjeva, čije su vrijednosti odgovarale sljedećima izrazima: *1 – uopće se ne slažem*, *2 – uglavnom se slažem*, *3 – niti se slažem niti se ne slažem*, *4 – uglavnom se slažem*, *5 – u potpunosti se slažem*. Do ispitanika se dolazilo slučajnim odabirom kako bi se obuhvatio što veći broj ispitanika koji posjećuje sajam.

Iz rada su isključeni prodavači, kod kojih je između ostalog bila izražena nezainteresiranost za sudjelovanje u istraživanju, samim time nije bilo moguće dati uvid u ekonomski značaj sajma za prodavače jer nema točnih statističkih podataka tko su sve prodavači ni od kud dolaze. Stoga je stavljen naglasak na posjetitelje i njihove stavove i iskustva o Benkovačkom sajmu.

O razvoju i značaju sajma za benkovački prostor korištena je kvalitativna metoda polustrukturiranog intervjua. Sugovornici su bili lokalni stanovnici u dobi od 55 do 75 godina s prebivalištem na prostoru Grada Benkovca. Izabrana skupina ispitanika je odabrana iz razloga jer su sugovornici upoznati s političkim, kulturnim i prostornim promjenama sajma. Te su kroz svoja mišljenja omogućili bolji uvid o samoj temi. Dva intervjua su provedena telefonskim pozivom, a dva su provedena uživo. Također, svi sugovornici su detaljno upoznati s temom i svrhom rada kao i njihovom ulogom u samom istraživanju, a u radu su promijenjena stvarna imena u svrhu zaštite identiteta sugovornika.

2.4. Pregled dosadašnjih istraživanja

Konkretno o Benkovačkom sajmu nije pisano već se spomen sajma može pronaći tek u pojedinim radovima o benkovačkom kraju. Stoga je u radu korištena literatura koja razrađuje pojedine historiogeografske, turističke i kulturnogeografske odrednice benkovačkog prostora. U tom kontekstu najznačajniji je zbornik radova *Benkovački kraj kroz vjekove* sv. I. i sv. II. koji je rezultat interdisciplinarnog znanstvenog skupa o povijesnom i gospodarskom razvoju, te kulturnoj baštini i prirodno-geografskim obilježjima benkovačkog kraja. Također, u radu je korišten i *Benkovački ljetopis*, časopis koji obuhvaća demografske, kulturološke i povijesne teme o benkovačkom prostoru. O povijesnom razvoju grada Benkovca važan je rad autora M. Ćurkovića (2014) koji ukazuje na stratešku važnost položaja grada za njegov povijesni, politički i gospodarski razvoj. Također, u radu je istaknuta i važnost povezivanja kulturne baštine s tradicijom kao jednim od ključnih čimbenika za razvoj Benkovačkog kraja. U radu M. Zurak (2021) naglašen je kulturološki značaj sajma za turistički razvoj Grada Benkovca.

Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije napravilo je stručnu analizu područja Grada Benkovca (2016). U toj analizi opisano je socio-ekonomsko stanje, ali i moguća rješenja u cilju integrirane fizičke, gospodarske i socijalne regeneracije grada Benkovca.

Tema trgovine odnosno sajma u području geografije do sada nije bila značajnije zastupljena. Sajmovima su se u dosadašnjim istraživanjima ponajviše bavili stručnjaci iz područja etnologije i antropologije. Konkretno o Benkovačkom sajmu je 2011. godine provedeno jedno (neobjavljeno) istraživanje studenata s Odjela za etnologiju i antropologiju Sveučilišta u Zadru koji su kroz svoje bilješke iznosili vlastita zapažanja i posebnosti Benkovačkog sajma. U svojim istraživanjima osvrnuli su se na način prodaje i specifičnost bogate ponude sajma.

O društvenoj ulozi sajмова značajno je nekoliko radova. Tako B. Moerana (2011) navodi kako su sajmovi sjecište institucionalnih i individualnih aktera u kojima se prožimaju ekonomske i društvene aktivnosti. Autorica A. Muraj (2001) u svom djelu *Hrvatska tradicijska kultura* ne iznosi zasebno poglavlje ili potpoglavlje o sajmovima i trgovanju, međutim ističe domaću proizvodnju koja se dijelom nabavljala kroz kupovinu ili putem razmjene na sajmovima. Etnologinja Č. Žmegač (1998) u knjizi *Hrvatska etnografija, Svagdan i blagdan hrvatskog puka* piše o migracijskim kretanjima, poput odlazaka na sajmove ili na sezonski rad koji su ujedno ekonomska i društvena aktivnost. Autor J. Nykryn (1970) zaključuje kako učinkovitost sudjelovanja na sajmovima nije moguće iskazati korištenjem nekog egzaktnog pokazatelja odnosno moguće je prosuditi samo temeljem broja posjetitelja. Sve prisutniji oblik turizma je kulturni turizam koji ne uključuje samo obilazak materijalnih oblika kulture već i upoznavanje načina života posjećene destinacije. Autor I. Begović (2016) ističe značenje sajмова u promociji destinacije budući da imaju veliki broj posjetitelja.

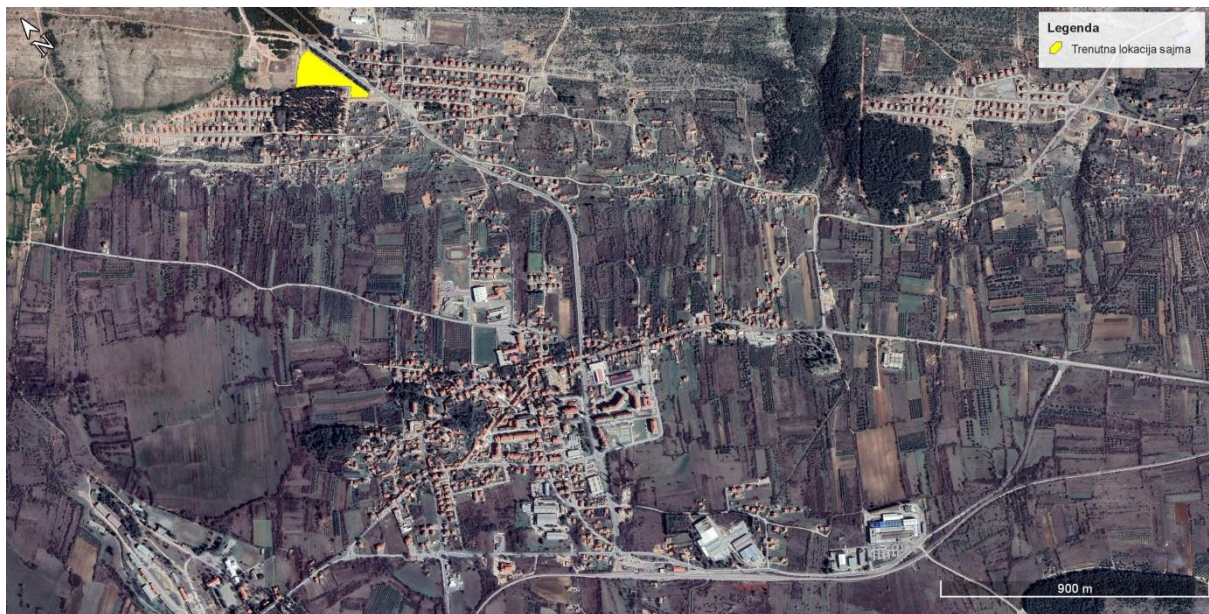
3. Područje istraživanja

Lokacija na kojoj se održava Benkovački sajam (Slika 1) je sjeverni dio grada unutar trgovačke zone Kukulj u Benkovačkom selu. Površina na kojoj se održava sajam iznosi 5,9 ha i ujedno se nalazi uz glavnu prometnicu Benkovac-Karin. Sajam se održava redovito svakog desetog u mjesecu, odnosno 12 puta godišnje. Broj prodavača, kupaca i posjetitelja ovisi o danu u tjednu, dobu godine i vremenskim uvjetima. Najveća posjećenost sajma je upravo u ljetnim mjesecima i vikendom kada je broj prodavača i posjetitelja preko 10 000 što rezultira

prometnim gužvama u širem području. Ponuda i potražnja na sajmu variraju s godišnjim dobima, ali i prema drugim promjenama u poljoprivredi i ekonomiji (ARP, 2019).

Sajam je prostorno podijeljen u tri dijela:

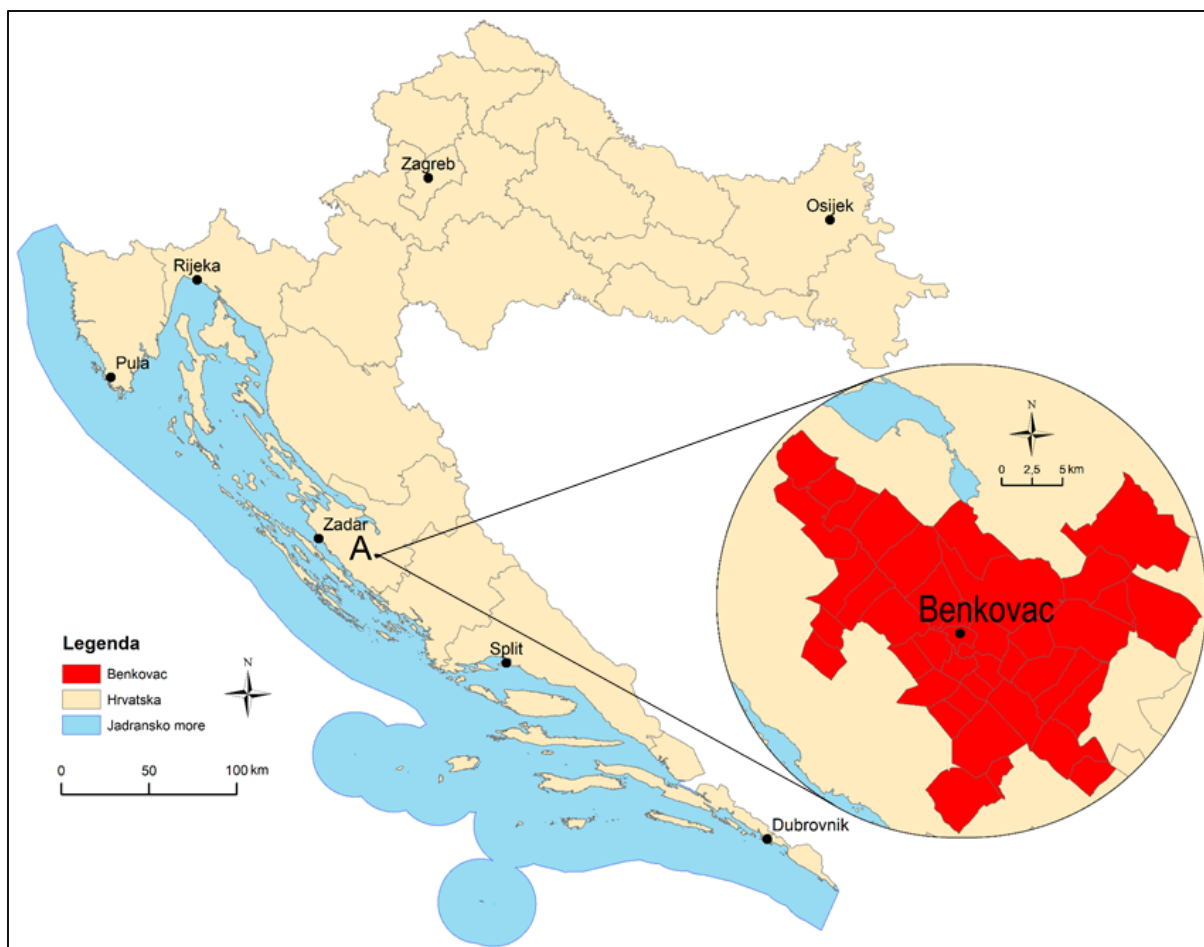
1. dio: stočni dio sajma i poljoprivredne potrepštine (prodaja stoke i poljoprivrednih proizvoda)
2. dio: opća trgovina (proizvodi tradicionalnih zanata, suveniri, odjevni predmeti, strojevi i alati)
3. dio: ugostiteljstvo (gastronomska ponuda tradicionalnih jela)



Slika 1. Lokacija Benkovačkog sajma

3.1. Opće značajke Grada Benkovca

Na značaj Benkovačkog sajma veliku ulogu ima položaj grada Benkovca (Slika 2) koji se nalazi u sjevernoj Dalmaciji tridesetak kilometara istočno od Zadra. Njegov gospodarski i demografski razvoj odredio je čvorišni prometni položaj gdje se križaju ceste koje vode iz Zadra prema Kninu te iz Like prema moru (Ćurković, 2014). Benkovac se razvio na prijelazu iz plodnog područja Ravnih kotara u krševito područje Bukovice. Grad Benkovac se sastoji od grada Benkovca i 40 drugih naselja prema stanju iz 2006. godine (URL 4) od kojih se 34 nalaze na području Ravnih Kotara, a 7 u Bukovici. Stoga Grad Benkovac prema suvremenom teritorijalnom ustroju zauzima središnji dio Zadarske županije s površinom od 516,19 km².



Slika 2. Smještaj Grada Benkovca u RH

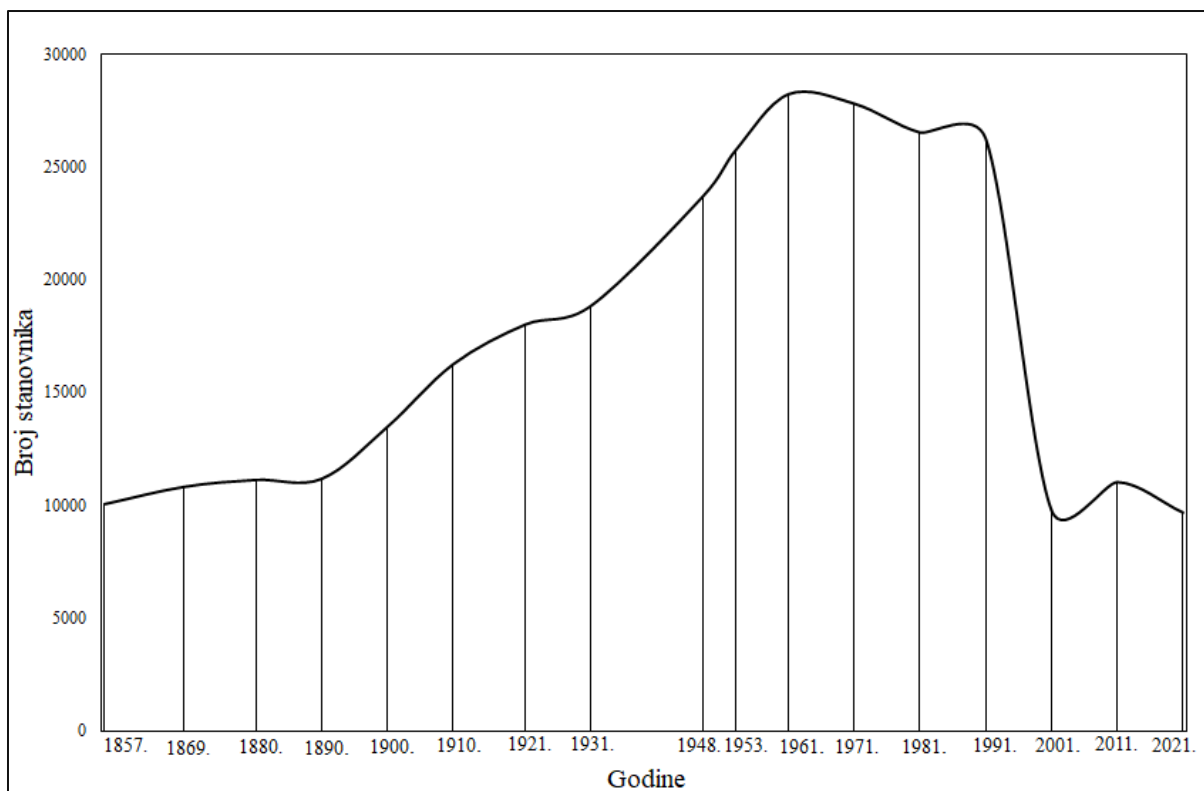
Grad Benkovac je smješten u središnjem kopnenom dijelu sjevernodalmatinske regije, te svojim sjevernim rubovima izbija na Karinsko more, a južnim na obale Vranskog jezera. Zauzima prostor na razmeđi Ravni kotara, Bukovice i Primorja, tj. sjeveroistočni dio zauzima krška visoravan Bukovica (oko 25 %), a preostali dio plodni niski i prometno pogodni Ravni kotari (75 %) (Kalogjera, 1987). Osobine reljefa se razlikuju od ostalih dijelova jadranskog primorja, odnosno reljef je sličan susjednim krajevima Kotara, izrazito niski prostor s visinama koje se kreću između 80 i 200 m. Tek na krajnjem sjevernom dijelu kod Bruške nalaze se najveće visine (Kunovac 640 m i Visibaba 544 m), nešto viši jugoistočni dio Ostrovice (406 m), Stankovaca (326 m) i brda Debeljak (286 m) tako da je čitav prostor lagano nagnut od jugoistoka prema sjeverozapadu (Kalogjera, 1987). Na području Grada Benkovca se izdvajaju dvije prostorne i razvojne cjeline: Ravnokotarski prostor (jugozapadni dio) i Bukovica (sjeveroistočni dio). Područje Bukovice i Ravnih kotara izgrađeno je od krednih i tercijarnih sedimentata. Među krednim sedimentima su najbolje razvijeni vapnenci i dolomiti, dok kod tercijarnih dominiraju klasične naslage konglomerati, uslojeni i grebenski lapori (Ivanović i dr., 1987). Prostor Bukovice je brežuljkasti kraj s manjkom poljoprivrednih

površina i ostalih prirodnih resursa pri čemu je pogodan za stočarstvo kao i nalazišta građevinskog i arhitektonskog kamena koji je ujedno i drugi po važnosti prirodni resurs grada Benkovca, a nalazi se upravo na području Bukovice. Prostor Ravnih kotara obuhvaća 30 000 ha obradivih površina i pruža iznimno velike poljoprivredne mogućnosti, a sastoji se od plodnih flišni zaravni i neplodnih karbonatnih naslaga (Analiza područja Grada Benkovca, 2016). Na području zaobalja Zadarske županije Benkovac ima vodeće značenje zahvaljujući novijem razvoju industrijskog pogona i poljoprivrede koja omogućuje stvaranju gospodarske osnove za razvoj kako grada tako i okolice (Magaš, 2013).

Grad Benkovac ima umjereno toplu vlažnu klimu s vrućim ljetom (Cfa) (Šegota i Filipčić, 2003). Područja s Cfa klimom obilježavaju relativno topla ljeta, s najtoplijim mjesecom iznad 22°C. Klima benkovačke regije je izrazito prijelaznih osobina i predstavlja vezu klimatskih obilježja Bukovice s pravim mediteranskim klimatskim karakteristikama obale i otoka. Zimi temperature idu ispod 6°C, a snijega na tlu je malo, ako i pada kratko se zadržava, osobito u krajevima bliže moru, dok se Bukovica zna češće zabijeliti. Kada je riječ o padalinama, ovaj kraj nema većih padalina (Benkovac 905 mm), a k tome ima i nepovoljan mediteranski režim, prevladavajući vjetrovi su jugo i bura, koji značajno pušu u jesen, zimu i rano proljeće (Kalogjera 1987).

3.2. Društveno-geografske značajke

Prema popisu stanovništva iz 2021. godine grad Benkovac ima 2 573 stanovnika, a Grad Benkovac kao jedinica lokalne samouprave 9 680 stanovnika. Gustoća naseljenosti grada povećava se od sjeveroistoka prema jugozapadu što je u skladu s prirodnim osobinama i valorizacijom prostora. Grad Benkovac spada u kategoriju rijetko naseljenih jedinica lokalne samouprave s naseljenošću od 19 st/km² (2001.), a u zadnjih 20 godina gustoća naseljenosti bilježi rast koji iznosi 21 st/km² (Analiza područja grada Benkovca, 2016).



Slika 3. Kretanje broja stanovnika Grada Benkovca od 1857. do 2021. godine

Izvor: izrađeno prema URL 5, URL 6 (DZS, 2023).

Na ukupno kretanje stanovništva od 1857. do 2021. utjecali su različiti čimbenici. Glavno obilježje stanovništva benkovačkog kraja je tradicionalno agrarno društvo koje se suočavalo s ratnim neprilikama, migracijama, industrijalizacijom, urbanizacijom i deagrarizacijom (Slika 3). Ipak, u dugom razdoblju od 1857. do 1961. godine stanovništvo je bilo u stalnom porastu. Na to je utjecala duboko ukorijenjena patrijarhalna tradicija koja se temeljila na agrostočarskom gospodarstvu. Poslije Drugog svjetskog rata stvoreni su povoljni uvjeti (razvoj prometa i industrije) za kretanje stanovništva iz krajeva Bukovice prema Kotarima i obalnom pojasu (Kalogjera, 1987). Zahvaljujući izravnoj posljedici modernizacije koja je uvelike utjecala na iseljavanje, kao i na tradicionalan način života, oskudica poljoprivrednih zemljišta, slaba mogućnosti intenzivnog stočarstva, napušta se poljoprivreda, a paralelno s tim dolazi do razvoju prometa i industrije te se javljaju dnevne i tjedne migracije koje s vremenom postaju trajne (Delić, 2019). Od presudne važnosti su upravo bile informacijska i prometna dostupnost kao i materijalna mogućnost koje su intenzivirale emigracije selo-grad kao i pojedine prekomorske emigracije radno sposobnog stanovništva. Uzimajući u obzir političke promjene kao i teritorijalni sastav Hrvatske koja se u razdoblju od 1945. do 1981. nalazi unutar Jugoslavije, koju prati depopulacija nerazvijenih krajeva i koncentracija stanovništva u razvijena područja, a ponajviše gubitke snose one regije koje

obilježava nerazvijena urbana mreža i nedostatka jačeg centra poput Hrvatskog zagorja, Gorskog kotara i Like, Dalmatinske zagore i Slavonije (Nejašmić, 1992). Takav prostor je i područje Benkovca čiji tip kretanja stanovništva u razdoblju od 1961. do 1981. je depopulacijski, a prirodni prirast ima tendenciju stalnog opadanja kao i posljedica smanjenog nataliteta i stabilnog mortaliteta (Kalogjera, 1987). Dodatni pad ukupnog broja stanovnika od 1991. godine na području Benkovca je uvelike uvjetovan nacionalnim sastavom. Na području grada Benkovca živjelo je većinsko stanovništvo srpske nacionalnosti. Prema popisu stanovništva 1991. u općini Benkovac je ukupno bilo 33 378 stanovnika u 53 naseljena mjesta. Od toga je pripadnika srpske nacionalnosti bilo 18 986, dok je Hrvata bilo 13 553. Srbi su činili većinu u 27 naselja, uključujući i grad Benkovac, a Hrvati u njih 25 (Mrduljaš, 2015). Domovinskim ratom je potaknuto smanjenje ukupnog broja stanovništva Republike Hrvatske u razdoblju o 1991. do 2001. godine (URL 5) , a ratna situacija nije zaobišla ni Benkovac. Dolazi do emigracije stanovništva srpske nacionalnosti pri čemu se broj stanovnika Općine Benkovac skoro trostruko smanjio (Ružić, 2011). Popisom 2001. godine je utvrđen najmanji broj stanovnika (9 786) (URL 6). Uzrok tomu su poslijeratne neprilike (emigracija stanovništva, financijske poteškoće, slaba gospodarska razvijenost,) gdje je Grad Benkovac pretrpio velika ratna stradanja koja su uvelike utjecala na demografsku strukturu, tj. pad broja stanovnika, ali i na devastaciju infrastrukture grada. Popisom 2011. Grad Benkovac broji 11 026 stanovnika čiji je porast u odnosu na 2001. potaknut doseljavanjem ranije izbjeglog stanovništva, ali i doseljavanjem stanovništva iz Bosne i Hercegovine. U razdoblju od 2011. do 2021. trend opadanja broja stanovnika se nastavlja i uzrokovan je lošom populacijskom politikom i iseljavanjem u druge države u potrazi za boljim životom, a veliku ulogu ima nepovoljan gospodarski razvoj Grada Benkovca koji je usmjeren na prerađivačku industriju i trgovinu na veliko i malo.

Prema popisu 2021. radni kontingent (radno sposobno stanovništvo u dobi od 15 do 64 godine) čini 6 173 stanovnika od čega je 3 236 muškaraca (52,42 %), a 2 937 žena (47,58 %). Iako udio radno sposobno stanovništva iznosi 63,76% od ukupnog stanovništva Grada, na negativne učinke za obnovu radnog kontingenta ukazuje i činjenica da je u strukturi stanovništva udio mlađe populacije (13,53 %) manji u odnosu na udio starije populacije (22,70 %). Na demografsku strukturu nepovoljno utječe i starenje stanovništva budući da je prosječna starost 44,6, a indeks starenja iznosi 159,30 %. Tako je na Benkovačkom području broj stanovnika starijih od 60 veći od broja stanovnika mlađih od 19 pri čemu koeficijent starosti u iznosu od 31,30 % također ukazuje na kontinuirano starenje benkovačkog stanovništva.

4. Povijesni razvoj sajmova

Trgovanje se posebno razvijalo kroz tržnice u antičko vrijeme kada su putujući trgovci susretali lokalne proizvođače na tržnicama (bazarima). Bazar podrazumijeva trgovačko izlaganje i prodaju raznovrsne robe, a smatra se da su se najraniji bazari pojavili u starom Rimu (Vranješ, 2021). Prema Bibliji, u Starom zavjetu se spominje sajam (bazar) koji se održavao u gradu Zor (današnji dio Libanona). Gdje je tadašnji kralj Judeje, Herod (37.-4. god. pr. Kr) dao izgraditi sajamski centar sa zidom oko prostora za sajamsko izlaganje. Pronađeni su arheološki dokazi (novčići) koji ukazuju da se na to sajamsko odredište dolazilo s područja Sirije, Egipta, Italije, Grčke (Pinezić 215).

U Srednjem vijeku dolazi do procvata sajamske trgovine zahvaljujući vjerskim događajima gdje su se okupljali hodočasnici privlačeći veliki broj trgovaca koji su razmjenjivali robu. No, osim trgovine okupljali su se i vojnici, glumci, zabavljači te su se tako brzo širile vijesti o politici, zemlji, a napose postizali poslovni i obiteljski dogovori koji su imali veliki utjecaj na robnu razmjenu. Ekonomski gledano sajam je predstavljao turistički supermarket na kojem su seljaci zahvaljujući sajmovima imali priliku kupiti proizvode koje nisu mogli pronaći na drugim mjestima (Vranješ, 2021). Dolaskom protureformacije opada popularnost sajmova jer se sajmovi smatraju mjestom grijeha te ih se nastoji ukinuti. Krajem 18. stoljeća u Engleskoj je postojalo Udruženje „Carinska reforma“ koje se protivila sajmovima jer su sajmovi bila mjesta nemoralna (kocka, prostitucija i dr.). Carinska reforma je tako svojim postupcima značajno zabranila održavanje sajmova za vrijeme vjerskih blagdana (Burke, 1991).

Industrijskom revolucijom i osnaživanjem građanskog sloja sajmovi se oporavljaju te se javlja potreba za modernijim tipovima sajmovi (Vranješ, 2021). Razvojem tehnologije i kapitalizma se napušta tradicionalni ruralni karakter sajma. Sve značajniji postaju industrijski sajmovi koji su bili sredstvo za postizanje goleme količine dobara gdje je gotovo svaka država imala svoje poljoprivredno društvo i svoj godišnji sajam. Tako su države poput Francuske, Njemačke i Velike Britanije u moderno doba omogućile ogromne beneficije svojim zemljama (Industrial Fairs, 1855). Postupno dolazi do razvoja modernih međunarodnih sajmovi i prva takva izložba je održana u Londonu 1851. godine pod nazivom *Crytsal Palace izložba* i bila je prva u nizu svjetskih sajamskih izložbi kulture i industrije (Pinezić 2015). U Francuskoj začetak suvremenih sajmovi se odvijao u gradu Lyonu tijekom Prvog svjetskog rata. Kao posljedica rata i smanjenih ekonomskih aktivnosti, Savez za obranu francuskih interesa odlučio se za organizaciju godišnjih događaja koji promoviraju gospodarstvo i tehnologiju.

No, unatoč tome, službeni prvi moderni međunarodni sajam je održan u Veroni 1898, a drugi u Parizu 1904. (Pinezić 2015). Industrijska izložba predstavljala je veliki značaj pa se trend izložbi proširio Europom. Do 1915. godine tri sajma su otvorena u Londonu, Birminghamu i Glasgowu i bili su nacionalni sajmovi svjetskog karaktera. Slijedi ih Valencia koja je 1917. godine otvorila sajam koji je i danas jedan od najvećih sajmova na svijetu. Upravo su moderni sajmovi imali jasnu misiju oživljavanja međunarodne trgovine nakon Prvog svjetskog rata, a nakon završetka Drugog svjetskog rata postavljeni su temelji za širenje sajmova i uvodi se pojam velesajma. Velesajmovi se otvaraju u velikim svjetskim gradovima poput Milana, Bruxellesa, Budimpešte, Frankfurta, Padove, Ljubljane, Zagreba i mnogih drugih (Pinezić, 2015).

4.1. Razvoj sajmova u Hrvatskoj

Ne može se sa sigurnošću potvrditi koji je najstariji sajam u Republici Hrvatskoj no smatra se da je to sajam u Zagrebu. Poznato je da je Zagreb 1242. godine *Zlatnom bulom* stekao pravo na održavanje tjednih sajmova (Džaja i dr., 2020). Tako se od 1256. godine na središnjem trgu u Gradecu održavao godišnji Markov sajam u trajanju od 14 dana, a na Kaptolu pred katedralom u istom trajanju o blagdanu sv. Stjepana kralja, tzv. Kraljevo. Kralj Ljudevit I. je 1372. godine dozvolio sajam pred crkvom sv. Margarete koji se na istom mjestu održavao do 1796. godine (Pinezić, 2015). Slijedi ga sajam u Varaždinu zahvaljujući banu Urliku Celjskom koji je dozvolio održavanje sajamskih događaja poveljom iz 1488. godine (Vranješ, 2021). Ujedno je tom poveljom propisao da je grad Varaždin skladište različite robe gdje će trgovci moći donijeti svoju robu, zamijeniti je ili prodati. Time je odlučeno da će se svake godine na svetkovinu Blaženog apostola Jakova održavati *bazar* na mjestu zvanom Ciglenice. Trajanje je određeno na osam dana prije svetkovine i osam dana nakon (Vranješ, 2021).

Do unaprjeđenja sajmova dolazi zahvaljujući razvoju infrastrukture u 18. st. pod vodstvom dinastije Hamburg. Sajam postaje središte međudržavne trgovine jer su bečki sudovi osigurali sredstva za izgradnju novih cesta. Vojne vlasti izdaju trgovačke dozvole, te dopuštaju graničarima razmjenu robe bez novca. Tada je održana i prva velika međunarodna izložba u Zagrebu 1864. godine iz čega je kasnije nastao Zagrebački velesajam. Zagreb je od 1925. godine jedan od osnivača Svjetskog udruženja sajamskih organizatora (UFI - Union of International Fairs) (URL 7). Na području Hrvatske su prvi organizirani (poljoprivredni) sajmovi bili odobreni poveljama Marije Terezije 1765. godine i Josipa II. 1783. godine (URL 2). Uz Zagrebački sajam, održavao se i Bjelovarski stočarski sajam kojem je carica Marija

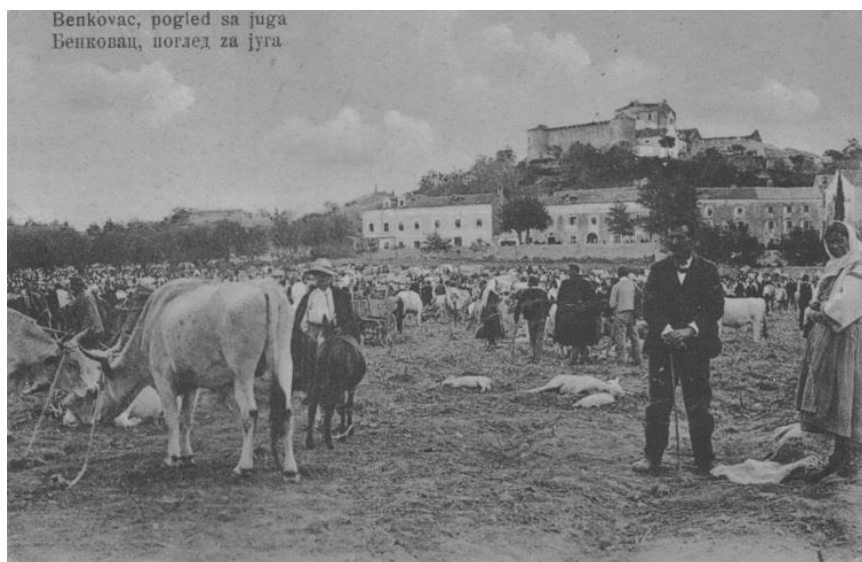
Terezija poveljom iz 1772. godine dala sajamske privilegije. Tom poveljom Bjelovaru se odobrava održavanje dva godišnja sajma (11. svibnja i 20. listopada) i tjedni sajam svakog četvrtka. Tako se od 1794. godine u Bjelovaru održava dvanaest mjesečnih sajмова u godini i to svakog prvog ponedjeljka u mjesecu (URL 8). Grad Osijek svoju sajamsku tradiciju prema službenim zapisima ima od 1196. godine kada Osijek zbog prijelaza preko Drave postaje važno trgovinsko središte. Razvojem prometne infrastrukture krajem 18. stoljeća izgrađena je cesta s mostom preko Drave koja je povezivala Osijek sa srednjom Europom, a u 19. stoljeću dolazi do ubrzane izgradnje cestovnih i željezničkih prometnica i Osijek doživljava industrijski razvoj te se prvi moderni sajam domaće industrije, zanatstva i poljoprivrede održao 1926. godine (URL 9).

U prošlosti razvoja sajмова na prostoru Hrvatske svakako su najznačajniji bili poljoprivredni sajmovi. Poljoprivreda je bila jedna od najvažnijih grana u gospodarstvu, a uz poljoprivrednu proizvodnju razvijala se i prehrambena industrije, te distribucija i prodaja. Stoga je poljoprivredno-prehrambena proizvodnja bila najvažniji pokretač razvoja gospodarstva na svim društvenim razinama (Janić i dr., 2022). Iz toga razloga proizlazi činjenica da upravo na prostoru Hrvatske prevladavaju poljoprivredni sajmovi ili manifestacije poljoprivrednog sadržaja. Održavanje poljoprivrednih sajмова regulirano je od strane države ili lokalne samouprave kroz *Pravilnik o uvjetima kojima moraju udovoljavati sabirni centri, sajmovi, prijevoznici životinja i trgovci životinjama*“ (URL 10). Prema registru Hrvatske gospodarske komore na prostoru Hrvatske održavaju se: Bjelovarski pčelarski sajam, Stočarska izložba u Slavonskom Brodu, Virovitički sajam gospodarstva, obrtništva i poljoprivrede, Osječki proljetni sajam, Drniški sajam (festival sira), Krapinski gospodarski sajam, Varaždinski sajam lova i ribolova, ali i mnogi drugi (URL 11), kao i oni koji se ne nalaze unutar registra, ali nose karakter poljoprivrednih sajмова među kojima je i Benkovački sajam.

4.1.1. Povijesni razvoj Benkovačkog sajma

Značajniji gospodarski razvoj Benkovac bilježi odlaskom Osmanlija krajem 17. stoljeća kada je izgrađena *bazana* uz Kaštel Benković (Ćurković, 2014.). *Bazana* je bila zgrada za prihvatanje robe, stoke i ljudi. Naime, tijekom mletačke uprave Benkovac je bio važno središte koje se nalazilo na putu između osmanlijske granice i Zadra. Uz taj prometni koridor vrlo važna je bila i cesta koja je vodila od Biograda, preko Benkovca i Karina u Obrovac. Na taj način Benkovac je bio povezan s Likom odnosno Hrvatskom.

Prvi spomen Benkovačkog sajma je 1885. godine kada se na prostoru grada Benkovca tri puta godišnje održavao stočni sajam, a od 1900. godine tjedni sajam (Peričić, 1987). Uz sajam je uspostavljena i poštanska veza između Zadra i Benkovca. Stanovništvo se uglavnom bavilo poljodjelstvom i stočarstvom što je činilo idealne uvjete za razvoj tradicionalne sajamske trgovine: poljoprivrednih i tekstilnih proizvoda (Kos, 1987). Za gospodarski, ali i društveno-politički život Benkovca u drugoj polovici 19. stoljeća zaslužna je obitelj Novaković. Obitelj Novaković je pokrenula parni mlin koji je bio aktivan od 1879. do 1948. godine, te trgovinu soli i duhana (URL 13). U tom razdoblju vrlo je značajna redovita parobrodarska linija Rijeka – Senj – Obrovac koju je uspostavilo Senjsko parobrodarsko društvo 1885. godine. Redovita linija bila je od velike važnosti za izvoz poljoprivrednih proizvoda iz Bukovice i Ravnih kotara, ali i zbog uvoza ostalih industrijskih proizvoda u to područje, posebno soli. Međutim, ipak prostor Bukovice i Ravnih kotara u ekonomsko-prometnom i kulturno-prosvjetnom pogledu se smatrao vrlo zaostalim područjem. Premda je Benkovac bio značajno trgovačko središte ipak je to bio gospodarski zaostali prostor kojeg u svojim spisima opisuje austrijski car Franjo Josip I. 1818. godine. Car je na svom putovanju od Benkovca prema Zadru opisao Benkovčane kao naoružane seljake na konjima (Obad, 1988).



Slika 4. Benkovački sajam početkom 20. stoljeća ispod murvi (ispod Kaštela Benković)
Izvor: Zavičajni muzej Benkovac, 2022.

Do razvoja Benkovačkog sajma dolazi zahvaljujući viškovima poljodjelskih proizvoda koje su seljaci iz okolice prodavali (Kos, 1987). To se odnosilo na žito, vino, sirovu kožu, vunu. Vino se prodavalo u Liku, žito u Zadar i Knin, a stočni proizvodi u Zadar i Trst (Peričić, 1987). Godine 1874. započela je gradnja željezničke pruge Split – Siverić s

produžetkom do Knina 1883. godine. Međutim Benkovac se uključio u željezničko stajalište tek izgradnjom pruge Zadar – Knin (95 km) 1968. godine (Kos, 1988). Poslije Drugog svjetskog rata uz izgradnju željezničke pruge Zadar – Benkovac – Knin od presudne je važnosti izgradnja dvije magistralne ceste koje presijecaju Bukovicu i Ravne kotare: Maslenica – Obrovac – Žegar – Ervenik – Knin i Posedarje – Zeleni Hrast – Benkovac – Drniš. Tim prometnim pravcima omogućena je lakša i brža otprema poljoprivrednih proizvoda i stoke iz Benkovca (Kos, 1988). Bitno je naglasiti da postojeće ceste koje su se koristile tijekom 19. stoljeća ulaskom u 20. stoljeće zahtijevaju modernizaciju i rekonstrukciju. Posebno nakon završetka Drugog svjetskog rata kada je počela izgradnja novih cesta sa suvremenim kolnikom poput Jadranske magistrale koja je završena 1965. godine. Nakon 1990. godine stvaranjem samostalne države započinje obnova postojećih cesta (oštećenih u Domovinskom ratu) i intenzivna izgradnja suvremene mreže autoceste s kojim je Hrvatska povezala cijeli svoj teritorij i priključila se na Europsku mrežu međunarodnih puteva (Šego i Dodig, 2018). Mrežom autoceste povezan je cijeli teritorij Republike Hrvatske kojim je Benkovcu osiguran priključak na autocestu izlazima/ulazima Benkovac, Zadar I. i Zadar II. gdje je izgradnjom autoceste položaj Benkovca valoriziran u europskim razmjerima. Najopterećenije prometnice na benkovačkom području su državne ceste preko kojih se ostvaruje najkraća veza između kopnenog dijela Republike Hrvatske i obalnog područja Zadarske županije. Pri čemu njihova ukupna dužina iznosi 129,5 km (Analiza područja Grada Benkovca, 2016).

4.1.2. Povijest lokaliteta održavanja Benkovačkog sajma

S obzirom na dugu tradiciju održavanja sajma, lokacija sajma se u prošlosti nekoliko puta mijenjala. Jedina lokacija sajma koja se navodi u literaturi je prostor ispred Kaštela Benković (Ćurković, 2014) gdje se sajam održavao početkom 20. stoljeća dok sadašnja lokacija sajma se nalazi izvan grada. U cilju prikupljanja informacija o lokalitetima održavanja sajma, razlozima održavanja sajma svakog desetog u mjesecu i lokalnog pojma za sajam tj. *sajmeni ponedjeljak/dan* korištena je metoda intervjua s lokalnim stanovnicima. Prvi dio intervjua se odnosio na pitanja oko lokacije održavanja sajma tj. *Kada i gdje se prema Vašem sjećanju održavao Benkovački sajam? Koliko lokacija je Benkovački sajam promijenio?*

Sugovornik Krešimir ima 66 godina i dolazi iz mjesta Bruška u blizini Benkovca. Navodi kako sajam nije bio usmjeren samo za Benkovčane nego i širu okolicu te da se prvotno sajam

održavao isključivo na velike blagdane poput blagdana svetog Ante² koji je ujedno i zaštitnik grada Benkovca. Ispitanik navodi da se sajam odvijao na dvije lokacije. To je prostor ispred crkve svetog Jovana koja je izgrađena 1885. godine i današnji lokalitet u Benkovačkom selu odnosno u perifernom dijelu grada Benkovca.

Sugovornik Mirko ima 73 godine i dolazi iz mjesta Šopot u blizini Benkovca. Spominje četiri lokacije Benkovačkog sajma, prva lokacija je prostor na kojem je današnja zgrada općine Benkovac odnosno šetalište u centru grada, zatim prostor ispred hotela „Asseria“, te prostor kod današnje crkve svetog Jovana i trenutni lokalitet u Benkovačkom selu. Ispitanik opisuje okolnosti prijelaza s jedne lokacije u drugu. Napominjući kako je sajam prvotno bio određen za održavanje tijekom velikih svetaca poput svetog Ante, Mlade Nedilje i Pokrova³.

Sugovornik Vinko ima 55 godina dolazi iz mjesta Lisičić u blizini Benkovca. Spominje dvije lokacije Benkovačkog sajma. Sajam se nalazio na prostoru uz današnju crkvu svetog Jovana i s vremenom se premješta na trenutni lokalitet u Benkovačkom selu. Međutim, ističe kako je iz priča Benkovčana čuo da je prva lokacija sajma bila kod zgrade današnje općine, a potom ispred hotela „Asseria“.

Sugovornica Marija ima 64 godine dolazi iz predgrađa grada Benkovca. Spominje četiri lokacije Benkovačkog sajma. Prva lokacija je bila kod zgrade današnje općine, druga lokacija na prostoru ispred današnjeg hotela „Asseria“, treća lokacija kod crkve svetog Jovana i trenutni lokalitet Benkovačkog sajma u Benkovačkom selu. Također, ističe kako se sajam nije održavao svakog desetog u mjesecu već su postojali određeni mjeseci održavanja.

Kada je riječ o prvoj lokaciji Benkovačkog sajma sugovornik Mirko (73) ističe:

Sve se odvijalo oko Kaštela, to ti je bija centar zbivanja, 'oćeš stoku, 'oćeš kuruze i brašno iz mlina. Tu ti je bija centar svakog događanja. Tako da se narod počea skupljat na vrhu šetnice i pravac prema crkvi, svega i svačega je tu bilo. Od tamo ti se seli zbog puno stoke, ovaca, koza, volova i krava, to je naroda bilo od svagdi. Bija je di je danas banka, svita je bilo raznog... Tribaš razumit da ti to nije ka' danas, Benkovac ti je bija malen, kuće su se izgrad'le i kako je grad rasta tako se sajam pomiče na mista di može podnit broj stoke, a i naroda.

² Sveti Ante – slavi se 13.lipnja ujedno je i dan Grada Benkovca.

³ Mlada Nedilja se slavi prve nedjelje u srpnju. Pokrov Presvete Bogorodice se slavi 14.10.



Slika 5. Sajam ispred današnjeg hotela Asseria
Izvor: Zavičajni muzej Benkovac, 2022.

Sugovornik Krešimir (66) iznosi:

Po pričama stariji sajam je bija oko Kaštela, ali ono što ja pantin je na šetnici današnjoj i kod pravoslavnog groblja, di je crkva svetog Jovana.

Zbog velikog broja prodavača stoke, a širenja samog grada, sajam zahtjeva svoju stalnu lokaciju:

Kako bi se moglo bolje razgledat stoku i vidit što 'ko sve nudi, triba je puno veći prostor. Priselili su sajam malo van grada kod crkve svetog Ivana, to jest mi smo je prodali pa se prikrstila u crkvu svetog Jovana i tamo je sajam bija negdi do 80-tih oklen se seli di je danas.
(Mirko 73)

Sajam je ono što se ja sićan bija kod crkve svetog Jovana, nije to bilo izgrađeno k'o danas, pa bi se reklo da je bija van grada, ali grad se širija, puno naroda je dolazilo što prodavat što kupovat i onda su ga priselili prema Karinu. Veliki prostor, i narod je moga bit komotniji.
(Vinko 55)

Drugio dio intervjua je uključivao pitanja o datumu održavanja sajma tj. *Kako je došlo do ustaljenog datuma održavanja sajma svakog 10-tog u mjesecu? Često se među lokalnim stanovništvom koristi pojam sajmeni ponedjeljak ili sajmeni dan, što to znači?*

Pojam *sajmenog ponedjeljka* ili kako se danas naziva *sajmeni dan* je zapravo bio *pod sajam* koji se održavao svakog ponedjeljka, međutim nije sadržavao veliki broj prodavača ni posjetitelja.

Svakog ponediljka je bija manji sajam. Nešto ka' pod sajam velikog desetog, ali za puno manje naroda, onda su ti svi ljudi iz okolice išli ponediljkom u Benkovac uzet što in triba i obaviti posao neki, a kad im je već sve usput kupe što god. (Krešimir 66)

Prvo su bili vel'ki crkveni sajmovi kao sveti Ante, Mlada Ned'lja, Pokrov kako se sve zvalo već i tada su bili ti veliki crkveni sajmovi, a ponediljak je bija seljački, pučki za manje ljudi i nije ima puno veze s tim desetog u misecu jer su to većinom prodavali naši ljudi. (Mirko 73)

Ponediljkom bi naš narod prodava ono što je ima za prodat, svoj neki višak. A bilo je naroda koji se bavija trgovinom pa bi ponediljkom prodava. Nisu tu ljudi dolazili izdaleka, nego uglavnom naša ova sela iz okolice (Marija 64).



Slika 6. Glavna ulica. Benkovački sajam 8. 9.1956. godine

Izvor: Zavičajni muzej Benkovac, 2022.

Sugovornica Marija ističe kako su se na središnjem dijelu prodavale krupnije stvari, dok su se ostalim ulicama Benkovca prodavale sitnije.

Danas di se nalazi šetnica su ti bile svakojake stvari, drvene korpe, sirkove metle, držalice za krampove i lopate, drvene grablje i to sve je naš narod prodava', kad velim naš mislim iz naši

sela tu nije bilo ovi´ iz dalje i onda se ovim manjim ulicama spuštalo do trga di je bila roba i nakit. Tu di god pođeš možeš nešto naći za se, moga si kupit domaćeg sira ili akoj ´ko ima viška mlika za prodat moga´ se slobodno stat´ i prodat´. Tu se nije gledalo ´ko ima ´ko nema, a moglo se i zapivat, muški su pili vina iz bukare, a cure u kolu zaplesat. Benkovac je ponediljkom bija živ.



Slika 7. Sajam u Benkovačkom selu 1980tih

Izvor: Zavičajni muzej Benkovac, 2022.

Naposljetku, o održavanju sajma svakog 10-tog u mjesecu, sugovornici iznose:

Sajam je bija od Drugog svjetskog rata samo desetog i na svetce, manji sajam ponediljkom, a veliki baš desetog i onda se iza Domovinskog rata počinje držat svakog desetog. I nije sajam bija svakog desetog u godini, nego su postojali miseci kad je svakog desetog, a koji su to bili miseci neb´ ti zna točno reć. (Krešimir 66)

Kako je točno došlo do tog da se sajam drži desetog niko ti neb zna reć pravo, ali to ti je više bilo politčki nametnuto. Politika je odredila desetog i od tad´ je desetog. Znaš kako je to u narodu samo triba stvorit naviku i daj´ nešto zvučno, a to se stvorilo s tim desetom u mjesecu. (Mirko 73)

Počelo je desetog u mjesecu, ali ne svakog, može se reći da je više sezonski bilo svakog desetog. Sajam se drža svakog desetog u razdoblju od 10.6 do 10.10 u godini, a sve ovo drugo je bilo ponediljkom. Triba računat da je tada bilo lipše vrime, više je svita moglo doći. (Marija 64)

Sajam se najprije nalazio u središtu grada zauzimajući prostor ispred Kaštela Benković (Slika 8). Iz središta se širio glavnim ulicama, od kojih se isticao i trg ispred crkve Rođenja Blažene Djevice Marije (crkva Male Gospe), koja je izgrađena 1865. godine, koja je za vrijeme Domovinskog rata bila srušena do temelja (URL 12). Međutim najdulje razdoblje sajma je lokacija ispred današnjeg hotela Asseria. Kako je rastao interes za sajmom tako je bila potreba za sve većim prostorom za izlagače i posjetitelje. Posebno je promjena lokacije bila potreban zbog stoke koje se prodavala na sajmu stoga se od 1980-tih sajam premješta na rub grada. U konačnici, prema ispitanicima sajam je kroz povijest promijenio pet lokacija (Slika 8).



Slika 8. Lokacije Benkovačkog sajma kroz povijest



Slika 9. Lokacija sajma 10.06.2022

U tijeku je uređenje posljednje lokacije sajma 2023 godine. Grad Benkovac je pokrenuo Idejni projekt Benkovačkog sajma (narančasta oznaka na karti) u svrhu poboljšanja komunalne infrastrukture Benkovačkog sajma (ARP, 2109). Zbog građevinskih radova sajam je privremeno dislociran (zelena oznaka na karti) (Slika 9).

5. Kulturno značenje Benkovačkog sajma

Prema UNESCO-ovoj definiciji nematerijalna kulturna baština obuhvaća običaje, vjerovanja, znanja, vještine i pojavnosti duhovnog stvaralaštva koje se prenose predajom, a pojedinci, društva ili grupe ih prepoznaju kao svoju baštinu uključujući jezik (dijalekte, sve vrste usmene književnosti), folklorno stvaralaštvo (na području glazbe, plesa, predaje, igara, običaja). Također, prema definiciji kulturna baština obuhvaća kulturološke prostore na kojima se susreću tradicionalne pučke vrijednosti poput sajмова, odnosno mjesta na kojima se redovito prakticiraju narodni običaji (Carek, 2004). Upravo Benkovački sajam čini nematerijalnu kulturnu baštinu benkovačkog kraja jer sjedinjuje sve navedene elemente u jedno.

U kontekstu održavanja Benkovačkog sajma bitni su običaji: narodne nošnje, uključivanje u tradicionalne narodne plesove, jedenje bukovačke janjetine, kušanje domaćeg vina i ostvarenje što boljeg *pazara*. Uz ekonomsku sajam ima i veliku društvenu ulogu za lokalno stanovništvo. M. Zurak (2021) ističe u svom radu kako doći na sajam nije

podrazumijevalo samo trgovati, već biti viđen, družiti se i *zaorziti* uz gutljaj vina iz bukare. To znači da osim istaknutog ekonomskog i kulturnog značaja sajam je imao i poseban socijalni aspekt. To je bilo mjesto susreta s drugim seoskim i gradskim zajednicama u kojem su se prožimali različiti kulturni, vjerski i etnički utjecaji (Čapo Žmegač, 1998). U povijesti održavanja Benkovačkog sajma neizostavni su bili narodni plesovi Ravnih Kotara i Bukovice, ali i cijele Dalmatinske zagore putem kojih se mladež sastajala, upoznavała dok su se stariji oko kola skupljali i razgovarali. Pjevalo se o ljubavi, ženidbenim ponudama, o vjernosti djevojke i momka, a najčešće o ljepoti kršne Bukovice, Velebita i Ravnih kotara. Velikim dijelom su sajmovi bili mjesto odabira bračne partnerice, odnosno kolo je bilo mjesto susreta mladića i djevojaka iz okolnih mjesta (Brkić, 1987). Stoga niti jedan sajam nije mogao proći bez Bukovačkog kola⁴. Za očuvanje tradicije narodnih plesova benkovačkog kraja danas je zaslužna folklorna skupina Kud „Branimir“ Benkovac koja često i danas obogaćuje sajam narodnom pjesmom i plesom. Uz KUD Branimir je aktivno još 5 kulturno-amaterskih društava: KUD Vukšić iz Vukšića, KUD Popovići iz Popovića, KUD Kamen-Bukovica iz Benkovca, KUD Sidraga iz Tinja, KUD Sv. Ante iz Nadina. Između ostalog Benkovački sajam je imao veliki značaj u očuvanju tradicijske glazbe gdje se ističe klapa *Asseria*. Istodobno je sajam prepoznatljiv i kao mjesto pronalaska tradicionalnih glazbala poput dipli, gusala, dvojnica, cvintara za čije očuvanje je zaslužan KUD Zvuci Zavičaja osnovan 2015. godine u želji da se očuva tradicijska glazba Ravnih kotara, Bukovice i Zagore (Brkljačić, 2018). Prepoznatljiva ojkavica je glazbeni izričaj upisan u UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine 2010. godine i neizostavna je na Benkovačkom sajmu koji mu daje poseban kulturološki identitet. Ojkavica ili orzenje je tradicionalan običaj koji okuplja pjevače iz okolnih sela Benkovca svakog desetog u mjesecu na sajmu, a tradicija se nastavila do danas (Brkljačić, 2018). Osim prepoznatljive ojkavice identitet Benkovačkog sajma čine gusle i guslarsko pjevanje kao svojevrsni autentični pečat ove destinacije (Vištica, 2020). Guslar svojim izvođenjem slušatelje iznenađuje doskočicama ili komentarima koji dodatno obogaćuju izvođenje (Alić, 2009). Time gusle i guslarsko pjevanje čine sajam bogatim običajem, a ujedno postaju atrakcija koja znatno povećava vrijednost samog događaja, a znatno može doprinijeti valorizaciji turističke atrakcije Benkovačkog sajma.

Benkovački sajam je prisutan kao česti motiv u knjiženim djelima koja opisuju Benkovački kraj. Primjerice pisac Vladan Desnica u djelu „Magazin sjeverne Dalmacije“ iz

⁴ Bukovačko kolo je zatvoreno mješovito kolo, a kretanje se odvija u smjeru kazaljke na satu. Broj igrača je neograničen. Igra se bez muzičke pratnje (nijemo kolo). Drži se za pojas, unakrsno, lijeva ispred desne ruke (Brkić 1987.)

1934. i 1935. godine opisuje događaj kupovine svinje upravo na sajmu u Benkovcu (Barać, 2010). Autori Marinko Marinović i Marijan Mitrović u svojoj knjizi *Bukovicom i Ravnim kotarom* pišu: „Sićan se dobro, još ka malešno dite s didon san iša u Benkovac prodati janjce i kupiti slane srdele...“

5.1. Ritualno pogađanje na sajmovima

Dodatna posebnost sajma je i u načinu trgovanja, tj. cjenkanja, praksa koja podrazumijeva dogovaranje i nadmudrivanje oko prodaje/kupovine. Sajam je mjesto koje podrazumijeva takav način trgovanja jer bez cjenkanja ni nema trgovine. Takav poseban oblik sajamske kupovine gotovo je ritualan, a odvija se u četiri etape (Supek, 1988).

Prva etapa je *ogledavanja* koje podrazumijeva potencijalnog kupca koji gotovo nemarno, s namjerom poluzainteresiranosti pita za kvalitetu proizvoda, ogledava ga i kao usput pita za njegovu cijenu. Oko njega i prodavača proizvoda se formira grupa promatrača koja sluša, ali isto postavlja pitanja. Potom slijedi druga etapa *ritualno pogađanje* koje se događa iznenada, kada prodavač procijeni da je kupac ozbiljan, nastoji ga zgrabiti za dlan i pljesnuvši po njemu svojim dlanom, uzvikuje cijenu: „...toliko i toliko (kaže cijenu) i gotovo!“ Kupac mu uzvraća sličnim udarcem s „... dajem toliko (manju svotu) i gotovo!“ Procedura traje, a jedan drugog nastoje držati u fizičkom kontaktu pljeskanjem i hvatanjem ruke onog drugog. Kupac se također zna okrenuti i otići dajući tako do znanja da „odustaje“, a prodavač ga zove natrag, dok u međuvremenu okupljena masa navija da se cijena smanji uz različite povike, poput „Daj popusti malo...“. Pogađanje se odvija tako da prodavač ili kupac pitaju jedan drugog za ime i u toku pogađanja se zovu imenom uz oslovljavanje sa „ti“. Kroz treću etapu, tzv. *vrhunac pogađanja* je da dvije strane ne odustaju, a promatrači došaptavaju savjete te ih pokušavaju nagovoriti na postizanje međusobnog sporazuma oko cijene. Naposljetku postižu dogovor te se rukuju i na pompozan način pokazuju kako je posao sklopljen, dižu ruke visoko i spuštaju, u pretjeranoj kretnji gore-dolje, tako da im se čitavo tijelo trese i sagiba pri rukovanju. U konačnici slijedi *likovanje* kada kupac i prodavač zajedno odlaze na piće kojim su začinili prodaju. Stoga su točionice alkohola i pečenjare s mesom obvezan dodatak svakog stočnog sajma. Takva praksa prisutna je i na Benkovačkom sajmu osobito kod kupovine/prodaje kao neizostavan sadržaj tradicionalnog načina trgovanja.

6. Gospodarsko značenje Grada Benkovca

6. 1. Turistički potencijal Benkovačkog sajma

Turizam na području Grada Benkovca je u početnim fazama razvoja, ali uz sve značajniju prepoznatljivost turističke ponude. Temelj za nastanak i razvoj turističke ponude čini postojanje atrakcija na određenom prostoru koji će potaknuti posjetitelje svojom autentičnošću. Upravo turizam benkovačkog kraja krije svoj bogati potencijal za koji je potreban napor kako bi on u potpunosti zaživio. Turizam benkovačkog kraja je ostao u sjeni priobalja, ali razvija se zahvaljujući kombinaciji rekreativnog, ruralnog, kulturnog i gastronomskog turizma. Benkovačko područje krije veliki potencijal kada je riječ o rekreativnom turizmu koji se obogaćuje kroz posjete destinacija u susjednim županijama (npr. NP Krka) te u neposrednoj blizini PP Vransko jezero. Sportski turizam postupno se razvija kroz sadržaje poput Paintballa, vožnje kvadovima, biciklijadom i sl. Od smještajnih kapaciteta dominira privatni smještaj. To su kuće za odmor čiji broj u posljednjih nekoliko godina raste, a raste i broj dolazaka i noćenja na ovom području.

Tablica 1. Podaci o broju noćenja i dolazaka na području Benkovca

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Dolasci	3 482	5 167	3 296	4 397	9 607
Noćenja	28 077	36 940	29 149	34 636	95 462

Izvor: Turistička zajednica Ravnih kotara, 2023.

Tako je u petogodišnjem razdoblju kretanje broja dolazaka i noćenja u stalnom rastu s izuzetkom pandemijske godine 2020 (Tablica 1.). Posebno se ističe trostruki porast noćenja u 2022. godini zbog otvaranja novih smještajnih kapaciteta, ali i sve većeg interesa posjetitelja. O destinacijama i lokacijama koje gosti mogu posjetiti u samom gradu svakako je bitan muzej koji čuva baštinu benkovačkog kraja. Zavičajni muzej smjestio se u staroj jezgri grada u sklopu utvrde Kaštel Benković. Osnovan je 1983. godine i u svom sastavu sadrži muzejsku, arheološku, etnološku i kulturno-povijesnu zbirku, zbirku Domovinskog rata kao i zbirku kamenih spomenika (URL 14). Kaštel je izgrađen u 15. stoljeću, a dobio je ime po obitelji Benković koja je i zaslužna za njezinu izgradnju. Imao je obrambenu i stambenu svrhu. Sadrži dvije kule koje su nadograđene u vrijeme Osmanlija (URL 15). O promociji sadržaja benkovačkog kraja vodi brigu Turistička zajednica grada Benkovca koja u suradnji s Turističkom zajednicom Ravnih kotara nudi bogati program Benkovačkog kulturnog ljeta.

Benkovačko kulturno ljeto sastoji se od niza događanja poput tradicionalne fišijade, festivala vina, festivala izvornih glazbala i napjeva, gastro manifestacije „Bukara fest“, prsnacijade, pužijade i dr. (URL 16). Tijekom zimskih mjeseci se održava već tradicionalni advent koji organizira Udruga studenata Bukovice i Ravnih kotara te Udruga Vljaternativa (URL 17). Turizam ima sve značajniju ulogu te svojim ubrzanim razvojem potiče i na nove oblike angažmana kao i potrebu za novim načinom organizacije, inovacije i strategija (Sindik i Vidak, 2015). Grad Benkovac svjestan je potencijala sajma stoga ga nastoji komunalno unaprijediti kroz „Arhitektonski projekt“ (URL 16). Sajam se tako može svrstati u kulturni oblik turizma koji okuplja materijalnu i nematerijalnu baštinu benkovačkog kraj. Također, sadrži i elemente gastronomskog turizma koji se temelji na posebnosti i diverzificiranosti regionalnih jela. Jedna od njih je ponuda tradicionalne kuhinje odnosno manifestacija Turističke zajednica Ravnih kotara „Dani prsnaca“ u kojem se promovira tradicionalno jelo Bukovice i Ravnih kotara.

U konačnici Benkovački sajam je turističko-ekonomska destinacija koja okuplja potrošače zbog ekonomskih razloga odnosno trgovanja i potrošače zbog turističke ponude. Koliki je turistički potencijal Benkovačkog sajma i u kojoj mjeri je prepoznata njegova važnost ukazuje činjenica da u pojedinim mjesecima ima i preko 10 000 posjetitelja. Riječ je o procjeni broja posjetitelja jer ne postoje statistički podaci o točnom broju posjetitelja, kao ni udio domaćih i stranih turista.

6.2. Trgovački značaj Benkovačkog sajma

Benkovački sajam je u osnovi stočni sajam koji je postupno postao sajam bogate i raznovrsne ponude. Sajam nosi oznaku opuštenog sajma s trgovinom „na divlje“ koji odgovara posjetiteljima s obzirom na posjećenost od nekoliko tisuća ljudi u određenim mjesecima. O broju prodavača koji izlažu na sajmu ne postoje službeni statistički podatci. Naime, nema službene evidencije o tome tko prodaje i kolika je njihova dobit, a i prodavači se svakog desetog u mjesecu mijenjaju. Na sajam dolaze prodavači iz različitih krajeva Hrvatske (Zagreba, Varaždina, Zadra, Osijeka i dr.). Također, ponuda uključuje sve, odnosno na Benkovačkom sajmu je moguće pronaći proizvode „od igle do lokomotive“.

O organizaciji Benkovačkog sajma svakog desetog u mjesecu se brine Komunalno poduzeće Benković d.o.o.. Komunalno poduzeće kao organizator kontrolira broj posjetitelja (to je uvedeno u pandemijsko vrijeme zbog COVID-19) i brine o najmu prodajnih mjesta kojih je oko 300 (Tablica 2.). Prodajna mjesta podrazumijevaju montažne standove, prikolice,

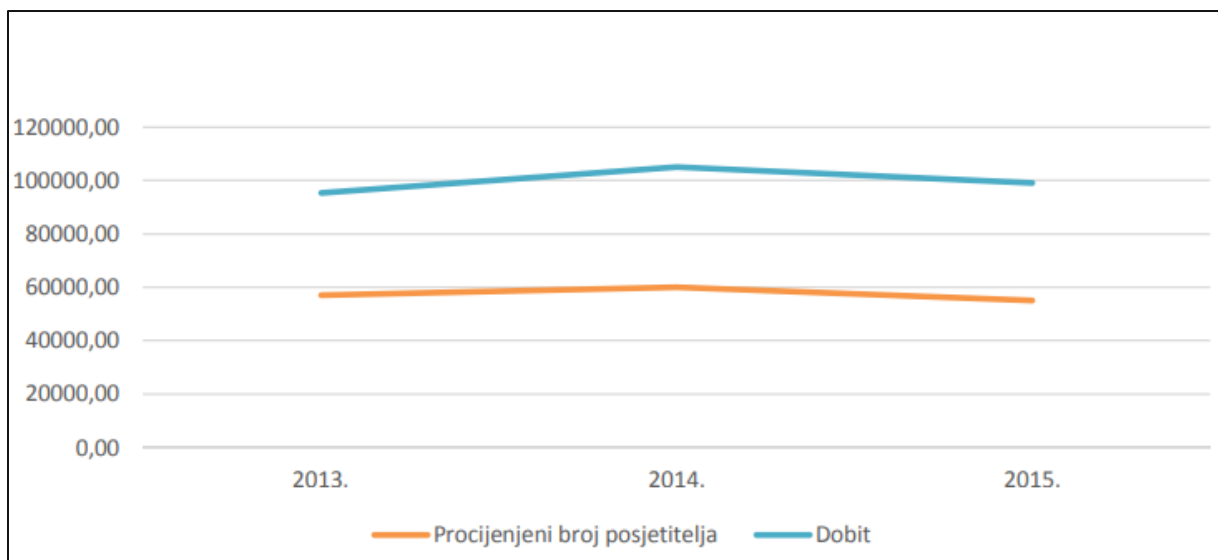
prtljažnike automobila, različite površine za prodaju stoke (koje se uoči dolaska prodavača ocrtavaju uz pomoć vapna), kontrolu parkinga, kao i uređenje/čišćenje prije i poslije sajma.

Tablica 2. Cjenik najma prodajnog mjesta na Benkovačkom sajmu (2021.)

Najam prodajnog mjesta	Kn
Najam mjesta dim. 6,5x12= 72m ² za prodaju poljopr. proizvoda iz kamiona	284,55
Najam mjesta dim. 3x5=15m ² za prodaju poljopr. proizvoda iz kombija	81,30
Najam mjesta dim. do 10m ² za prodaju poljopr. proizvoda iz automobila	40,65
Najam mjesta dim. 5x12=60m ² za prodaju svinja iz kamiona	243,90
Najam mjesta dim. 4x9=36m ² za prodaju stoke krupnog i sitnog zuba (iz manjih kamiona, kombija, automobila s prikolicom i sl.)	243,90
Najam mjesta do do 10m ² za prodaju stoke krupnog i sitnog zuba	121,95
Najam mjesta do 5m ² za prodaju kunica i pasa	40,65
Najam mjesta dim. 3x5=15m ² za prodaju peradi	81,30
Najam mjesta do 10m ² za prodaju ukrasne peradi i ptica	40,65
Najam mjesta dim. 3x5=15m ² za prodaju razne robe sa štanda	121,65
Najam mjesta za postavljanje pokretne ugostiteljske radnje	24,39

Izvor: Komunalno poduzeće Benković d.o.o., 2021.

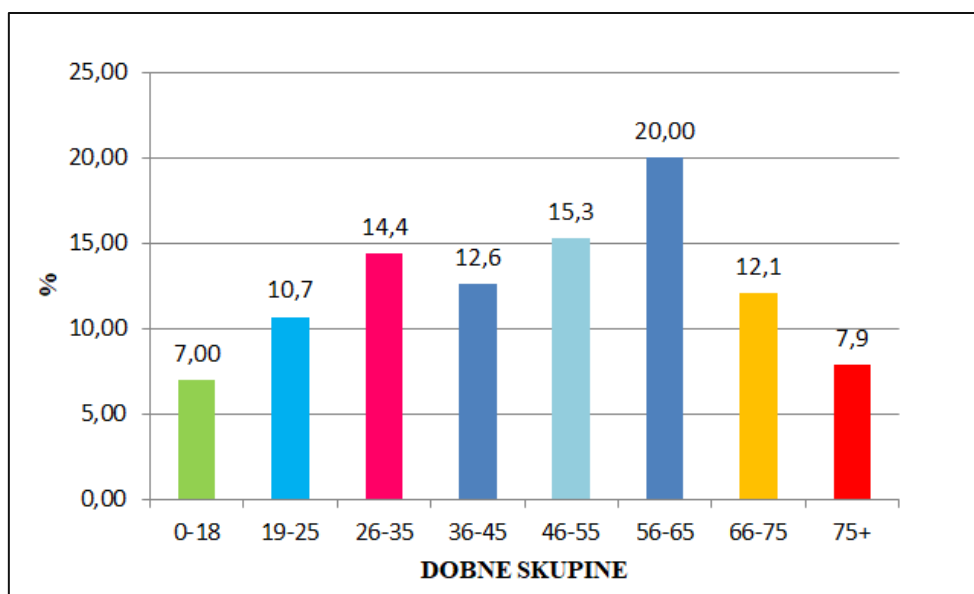
Konkretan podatak o broju posjetitelja i dobiti jedini je onaj koji se odnosi se na procjenu broja posjetitelja i dobiti u dokumentu Analiza područja Grada Benkovca iz 2016. Prema tim podatcima najveći broj posjetitelja i ostvarena najveća dobit je bila 2014. godine (Slika 10). Dobit od sajma podrazumijeva najam prodajnih mjesta i prodaju parkirnih mjesta, koja ulazi u proračun Grada Benkovca. Uz prednosti sajma prisutne su i negativne posljedice održavanja sajma. Naime, zbog velikog broja posjetitelja vrlo često dolazi do onečišćenja prostora, tj. nezbrinjavanja otpada, a zbog neadekvatne komunalne infrastrukture nastaju i „divlja“ parkirna mjesta koja onemogućuju normalan promet.



Slika 10. Procjena kretanja broja posjetitelja i dobit Grada od Benkovačkog sajma
Izvor: Analiza područja Grada Benkovca, 2016.

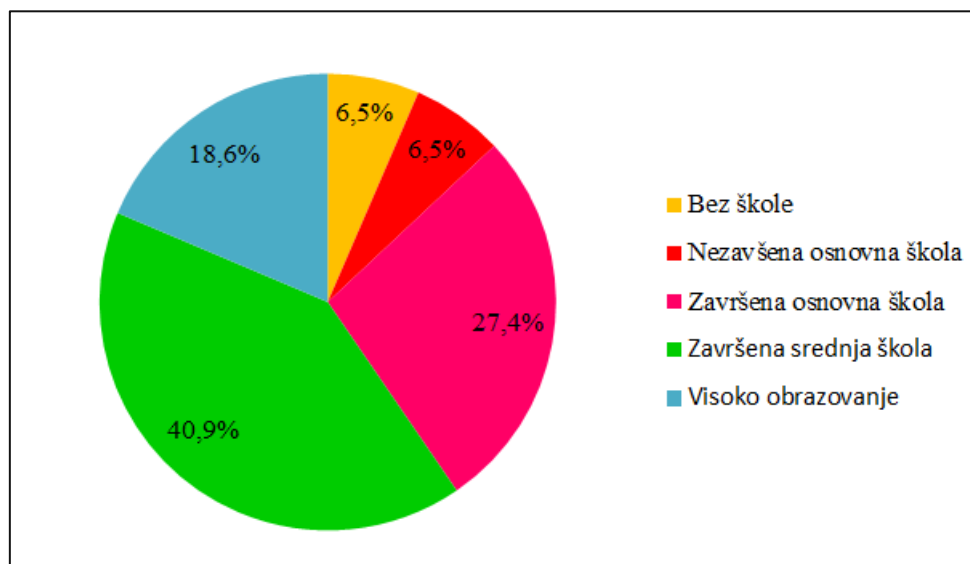
7. Anketno istraživanje

Benkovački sajam se održava svakog desetog u mjesecu, a ova anketa je provedena 10. lipnja 2022. na uzorku od 215 ispitanika odnosno posjetitelja. Anketu je ispunilo 52,6 % muškaraca i 47,4 % žene. Udio muškaraca je neznatno veći u odnosu na udio žena. U prošlosti je prevladavalo mišljenje da je sajam mjesto na kojem se uglavnom okupljaju muškarci budući da se trgovalo stokom pa su kupci i prodavatelji većinom bili muškarci. Žene su bile prisutne na sajmu u manjoj mjeri te su uglavnom prodavale tkane ručne radove i mliječne proizvode, primjerice Ličanke koje su izrađivale vunene pokrivače (biljce) i sireve (Rubić, 2004). Kada je riječ o starosnoj strukturi ispitanika (Slika 11), anketu je ispunilo 7,0 % mladog stanovništva (u dobi od 0 do 18), a najveći udio je zrelog stanovništva 73,0 % (u dobi od 19 do 65), dok je starog stanovništvo u dobi iznad 66 godina ispunilo 20,0 %. Sukladno tome, i najveći udio anketiranih je u kategoriji zaposlenih (Slika 13).

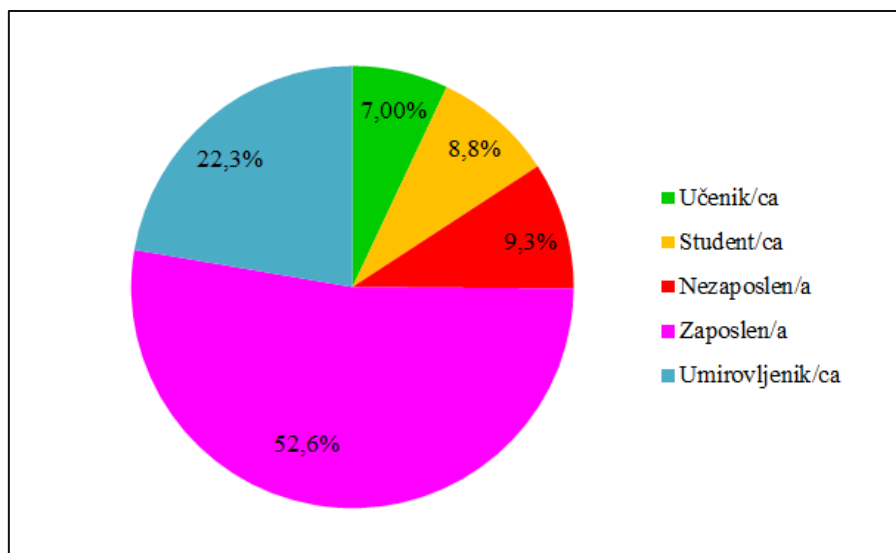


Slika 11. Udio ispitanika prema dobnim skupinama
Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

Prema obrazovnoj strukturi ispitanika prevladavaju osobe sa završenom srednjom školom 40,9 %, no izrazito veliko udio ispitanika ima samo završenu osnovnu školu 27,4 %. Tome je svakako pridonijela i činjenica da prema dobnim skupinama je 20,0 % ispitanika iznad 65 godina (Slika 12).



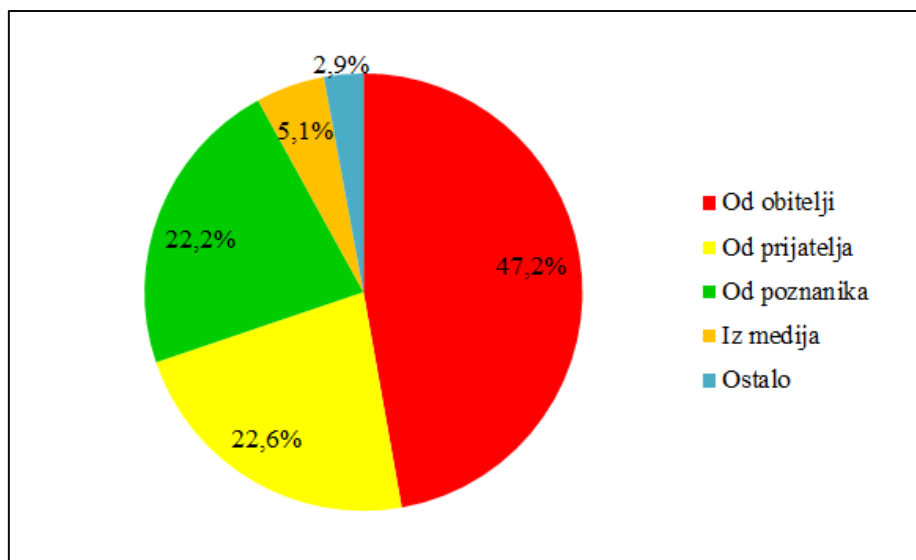
Slika 12. Obrazovna struktura ispitanika
Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.



Slika 13. Udio ispitanika prema zanimanju
Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

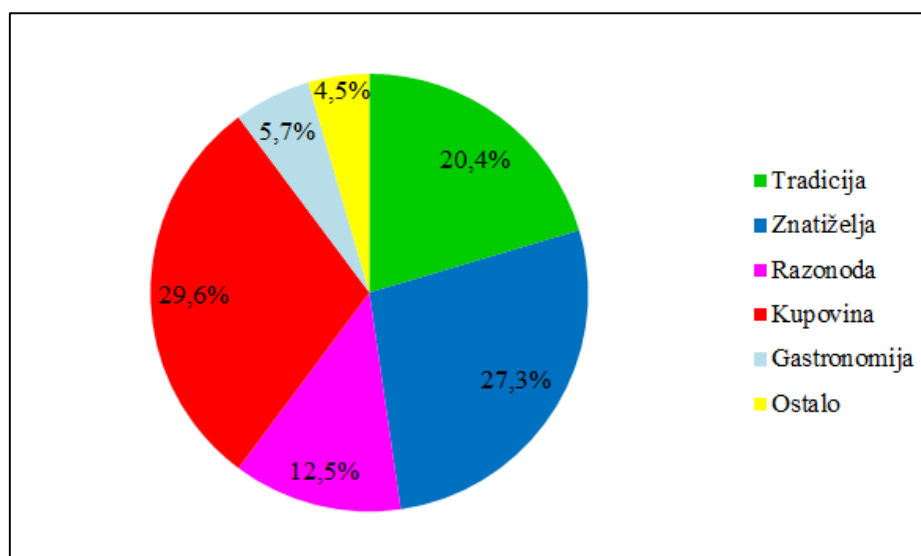
Prema mjestu stanovanja, odnosno županijama iz kojih posjetitelji dolaze najveći udio je ispitanika iz Zadarske županije (51,6 %), potom iz Splitsko-dalmatinske (15,3 %) i Šibensko-kninske (13,0 %) te Ličko-senjske županije (5,1 %). Najveći dio posjetitelja je iz priobalne Hrvatske dok je 3,7 % posjetitelja koji dolaze iz Francuske, Austrije i Australije koji su posjetili sajam zahvaljujući Turističkoj zajednici Grada Benkovca koja im je predložila ukoliko su u mogućnosti posjetiti Benkovac desetog u mjesecu kada je održavanje tradicionalnog Benkovačkog sajma.

Budući da se sajam održava svakog desetog u mjesecu, a godišnje ga prema procjeni posjeti preko 60 000 tisuća ljudi (Slika 10) bitno je bilo utvrditi način na koji su ispitanici saznali za sajam (Slika 15). Prema rezultatima ankete većina posjetitelja za sajam je saznala usmenom predajom sajam su im spomenuli prijatelji i obitelj (47,2 %). U medijskom prostoru oglašavanje sajma je prisutno na lokalnim radio stanicama i na društvenim mrežama uglavnom potaknuto od Grada Benkovca. Razlog velike posjećenosti sajamam zasigurno je činjenica da se tradicionalno odvija uvijek istog dana u mjesecu te je postao tradicija koju prepoznaju u regiji, ali i šire.



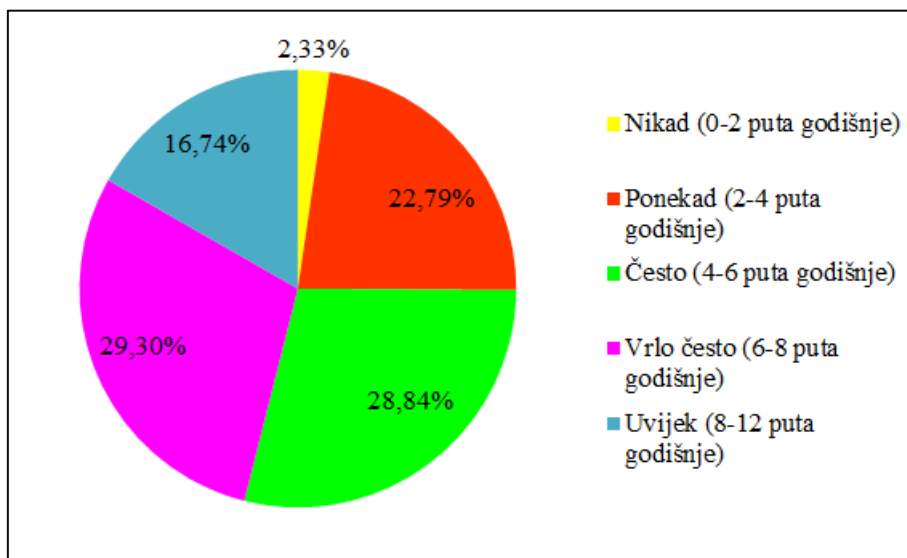
Slika 14. Načini informiranja ispitanika o sajmu
Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

Primarni razlog posjeta sajmu je trgovina. Stoga je 29,6 % ispitanika kao razlog posjete sajmu (Slika 16) navelo kupovinu (ispitanici su imali mogućnost biranja jednog odgovora prilikom ispunjavanja ankete). Također, specifičnost održavanja *sajma na divlje* koja podrazumijeva montažne štandove, plave cerade na podu i prodaju različitih proizvoda čini značajan razlog dolaska odnosno 27,3 % njih dolazi zbog znatiželje. Značajan udio posjetitelja (20,4 %) dolazi zbog tradicije, tj. običaja. Od ostalih razloga ističe se razonoda (12,5 %) i gastronomska ponuda (5,7 %) osobito domaća pečena janjetina. Zapravo moglo bi se reći da su razlozi višestruki, a nije rijetkost da pojedinac dođe prošetati, vidjeti ponudu i nešto pojesti tj. *podružiti se*.



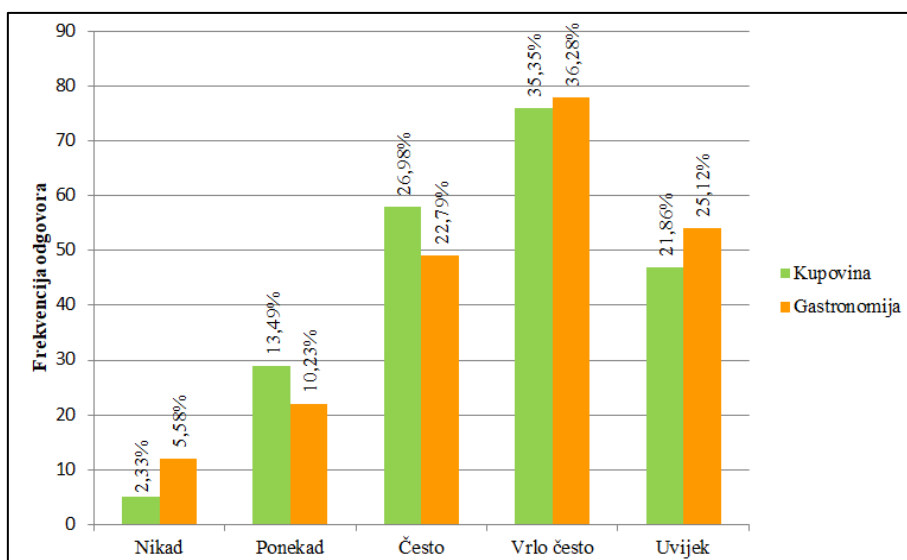
Slika 15. Udio ispitanika prema razlogu dolaska na sajma
Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

Redovito, tj. sajam svakog desetog u mjesecu posjećuje 16,7 % ispitanika, a svega 2,3 % ispitanika nikad nisu posjetila sajam odnosno prvi put su na sajmu. Najveću udio ispitanika (29,3 %) vrlo često posjećuje sajam zbog blizine i tradicije.



Slika 16. Udio ispitanika prema učestalosti posjeta sajma
Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

Prema mišljenju ispitanika bez obzira na razlog posjeta sajmu značajan udio posjetitelja ipak na sajmu ostvari kupovinu i/ili konzumira gastronomsku ponudu (Slika 17).



Slika 17. Udio ispitanika prema učestalosti kupovine i konzumiranja gastronomske ponude na sajmu

Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

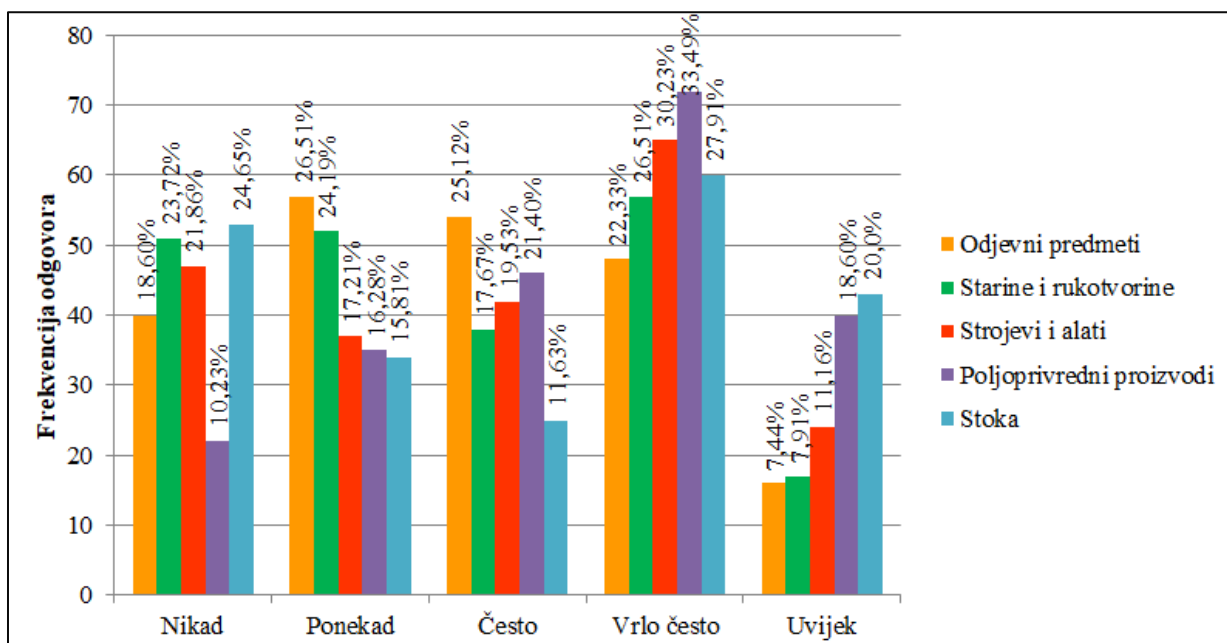
Kada je riječ o ponudi Benkovačkog sajma, ona je itekako raznolika, već je spomenuto kako se svaki mjesec mijenjaju izlagači, a ponuda podrazumijeva poljoprivredne proizvode, stoku, strojeve i alate, odjevne predmete, rukotvorine i starine. Prilikom anketnog istraživanja mogla

se primijetiti najveća koncentracija posjetitelja u dijelu gdje su se nalazili poljoprivredni proizvodi. Jedan od posjećenijih dijelova sajma je dio s ručnim radovima. Tako su se tijekom provedbe anketnog istraživanja posebno isticale dvije studentice Umjetničke akademije u Splitu sa svojim radovima (Slika 18).



Slika 18. Prodajni štand studentica s Umjetničke akademije u Splitu

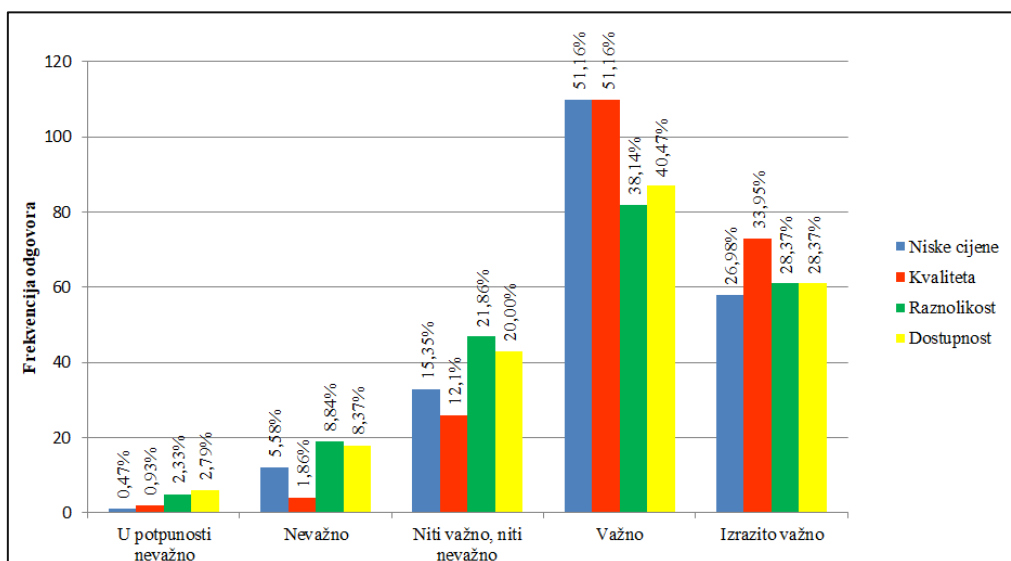
Na sajmu dominiraju poljoprivredni proizvodi koji čine su preko 50 % (Slika 19). To je i logičan slijed budući da Benkovački sajam povijesno nosi tradiciju poljoprivredno-stočnog sajma. Ako se uzme u obzir što ispitanici *uvijek* kupuju onda najviše ispitanika kupuje upravo poljoprivredne proizvode i stoku, a najmanje odjevne predmete. Uz poljoprivredne proizvode ističe se prodaja i kupovina strojeva i alata (oko 30,0 %) budući da je benkovački kraj izuzev poljoprivrede usmjeren na vađenje i obradu kamena, na sajmu se nude jedinstveni alati za obradu kamena. Ručna obrada kamena izumire zamjenom strojeva stoga danas još rijetki pojedinci izrađuju takve alate. No, kada je riječ o kupovini starina i ruktvorina od 215 ispitanika *uvijek* kupuje njih 7,91 % ispitanika. Od ruktvorina tu se posebno ističu pletene čarape te glineno posuđe. Naime, obitelj iz Sinja koja vlastoručno izrađuje peke dolazi na sajam u Benkovac dan prije kako bi izložila svoje proizvode (Nikolovski, 2011).



Slika 19. Udio ispitanika prema vrsti proizvoda koje kupuju na sajmu

Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

S obzirom na karakter sajma važno je bilo analizirati koje su karakteristike od posebne važnosti za posjetitelje, cijena, kvaliteta, dostupnost proizvoda i sl. Ispitanici navode da veliku važnost odnosno jednaku (51,2 %) za njih imaju niske cijene i kvaliteta proizvoda. Pri čemu im je od iznimne važnosti dostupnost samih proizvoda (40,5 %) te raznolikost proizvoda (28,4 %).



Slika 20. Udio ispitanika prema stavovima o cijeni, kvaliteti, raznolikosti i dostupnosti proizvoda na sajmu

Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

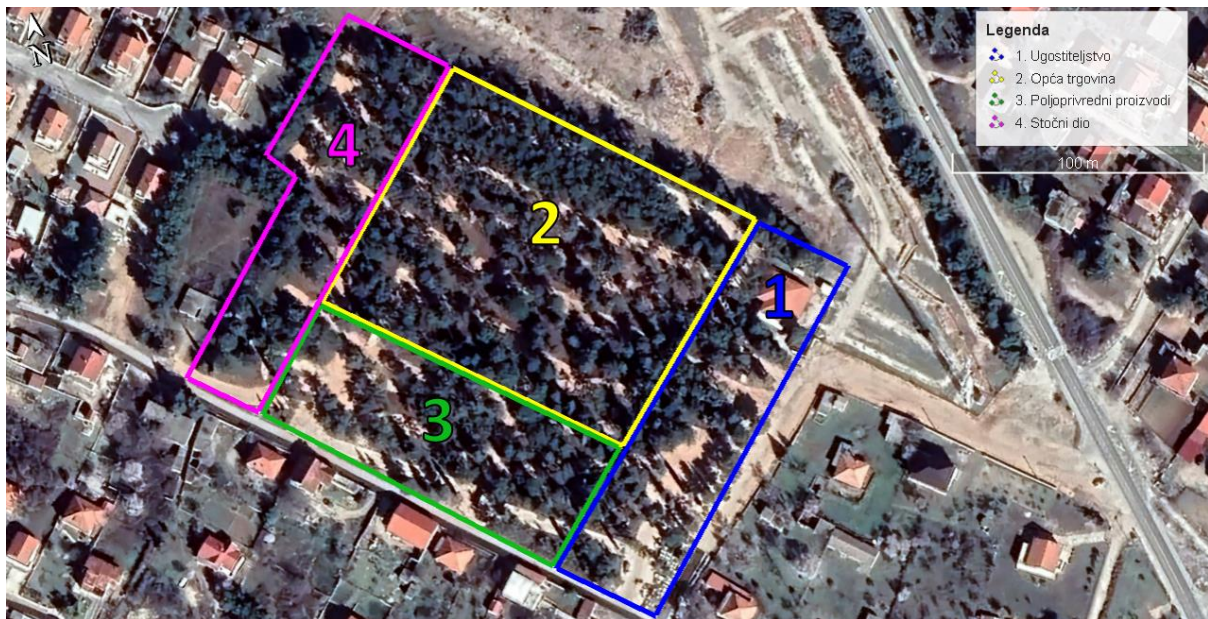
Neizostavno je osvrnuti se na način trgovanja, tj. cjenkanje koje je sastavni dio Benkovačkog sajma. Cijene su izložene na proizvodima, a prodavači istih prilikom upita o cijeni dobacuju cijenu proizvoda uz „*sve se da dogovoriti*“ aludirajući da cijena proizvoda nije fiksna. Prilikom posjete sajma, dojam koji se može steći je kako prodavači najviše vole kupce koji su spremni pregovarati oko cijene proizvoda jer tako privlače ostale kupce. Tako se za prodajnim mjestom ručno rađenih metli dogodila zanimljiva situacija prilikom koje je jedna posjetiteljica željela po cijeni jedne metle dobiti dvije (Slika 21). Oko prodajnog mjesta se okupio određen broj znatiželjnih posjetitelja nagovarajući prodavača da proda dvije metle po cijeni jedne. Trgovanje se završilo tako da je posjetiteljica uspjela ostvariti *pazar* od dvije metle po cijeni jedne uz dovikivanje prodavača da je dao popust od 50 %.



Slika 21. Izložbeni štand (prodaja ručno rađenih metli)

Sajam u svojoj ponudi sadrži različite proizvode počevši od mješovite robe (odjevni predmeti, kuhinjski proizvodi, alati, strojevi), poljoprivrednih proizvoda, stoke i gastronomske ponude. Prostorni raspored ponuđenih prodajnih mjesta na sajmu je uglavnom definiran. Ipak granice nisu točno određene s obzirom na to da je riječ o već navedenim montažnim štandovima i „divljem“ načinu prodaje koji podrazumijeva raštrkanost. Prostorni raspored sajma može se

uokviriti u četiri prostorne jedinice s obzirom na ponudu (Slika 22) dok unutar njih pojedina prodajna mjesta nisu fiksna već se iznajmljuju ovisno o veličini montažnog štanda. Ipak ugostiteljski sektor zbog potrebne infrastrukture ima stalnu lokaciju unutar sajma. Stočni dio se pretežno nalazi uz prometnicu zbog jednostavnijeg dovoza i odvoza robe. Poljoprivredni proizvodi su smješteni između stočnog dijela i ugostiteljstva.



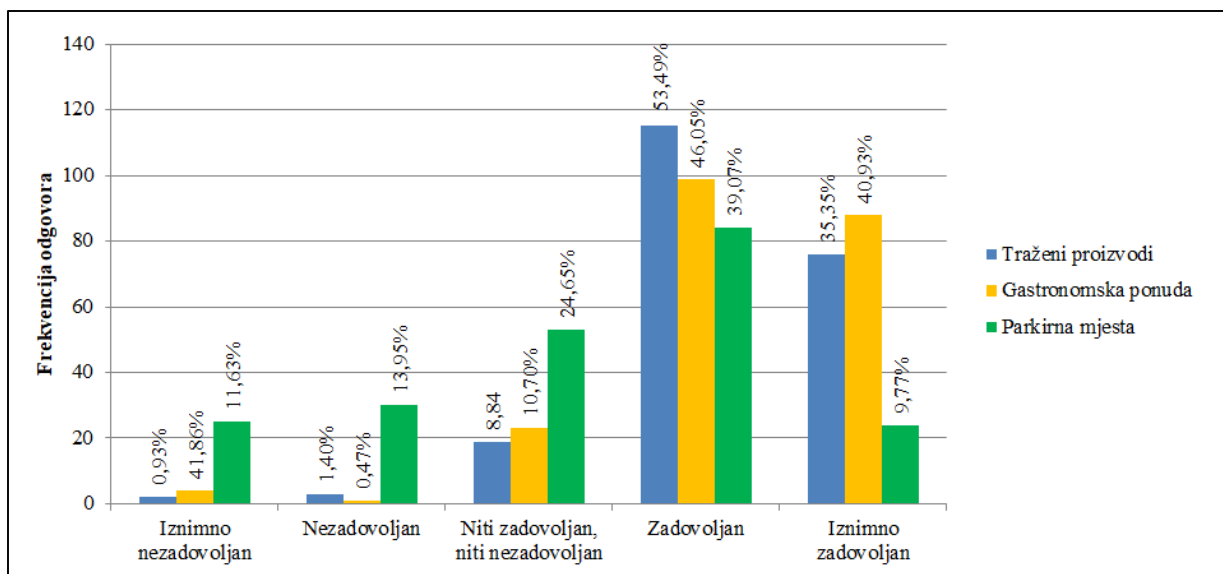
Slika 22. Približan raspored ponude Benkovačkog sajma

Benkovački sajam osim što nudi različite proizvode u svojoj ponudi sadrži i gastronomsku ponudu koja podrazumijeva bukovačku pečenu janjetinu, ali i ostala tradicionalna jela benkovačkog kraja (prisnac). Studentica M. Nikolovski (2011.) u svojim bilješkama s terena ističe prodavačicu sira iz mišine s područja Drniša koja smatra da je Benkovački sajam daleko najbolji sajam od svih sajmova u Dalmaciji na kojim je imala svoj izložbeni štand. Posebno mjesto na sajmu zauzimaju upravo domaći prehrambeni proizvodi. Prodavači ističu kako im sajam pruža mogućnost prodaje viška, a kupcima kupovinu domaćih proizvoda (Slika 23).



Slika 23. Izložbeni štand (prodaja domaćeg meda)

Prema rezultatima ankete posjetitelji su izrazito zadovoljni dostupnošću traženih proizvoda (53,5 %) i gastronomskom ponudom (46,0 %). Kao slabije dostupnim odnosno nedovoljnim ističu broj parkirnih mjesta kojih ima oko stotinjak i njih regulira Komunalno poduzeće Benković d.o.o.. Riječ je o registriranom broju parkirnih mjesta na kojima se provodi naplata parkinga od strane komunalnih redara. Međutim zbog nedostatka parkirnih mjesta u dane sajma nastaju velike gužve i posjetitelji uglavnom tada parkiraju uz glavnu prometnicu ili na divlje (u dvorištima privatnih posjeda koji vlasnici naplaćuju posjetiteljima).

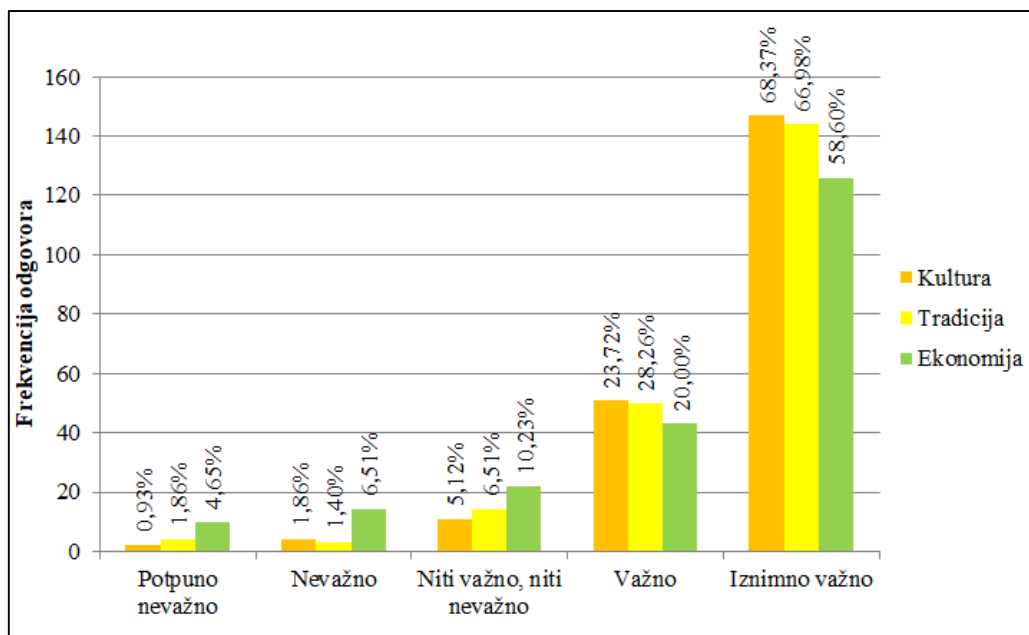


Slika 24. Stavovi ispitanika o zadovoljstvu dostupnosti traženih proizvoda, gastronomske ponude i parkirnih mjesta

Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

Već je istaknuto kako sajam ima dugu tradiciju čuvanja baštine benkovačkog kraja. Kao povijesno trgovačko središte i danas nudi tradicionalne predmete i proizvode. Predstavlja mjesto bogate kulture, gdje se kroz susrete KUD-ova i napjevima čuva tradicija. Upravo zbog toga je važno ispitati kolika je socijalna, tj. kulturna i tradicionalna važnost sajma, uz ekonomsku. Prema rezultatima ankete kao razlog posjete ispitanici navode na prvom mjestu kulturu (68,37 %), potom tradiciju (66,98 %) i naposljetku ekonomiju (58,60 %). Uzimajući u obzir kategorije *važno* i *vrlo važno* tradicijski značaj 95,24 % ispitanika samtra osobito važnim, a kulturni značaj 92,09 %

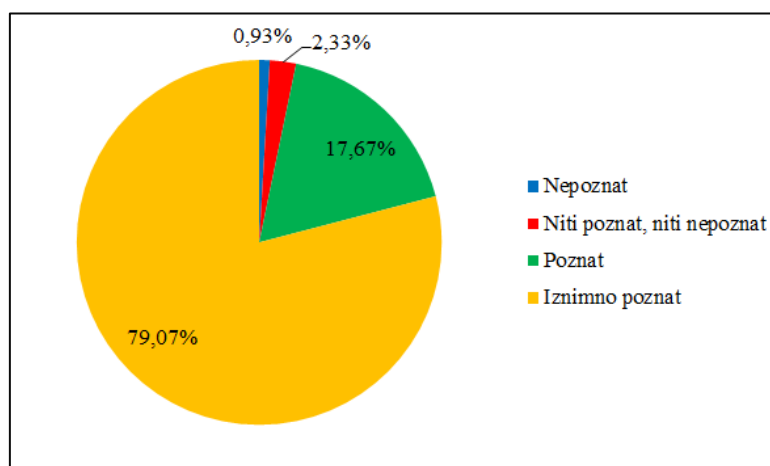
Sajam predstavlja mjesto međudjelovanja kulture i tradicije uz koje se usko veže i ekonomija, odnosno ekonomski aspekt sajma. Ispitanici iznose da je sajam od iznimne ekonomske važnosti (58,60 %), a svega 4,65 % ispitanika smatra da je potpuno nevažno. Usporedno s kulturnom i tradicijskom važnosti ekonomski aspekt zauzima posljednje mjesto, ali ga se ne isključuje jer sve tri komponente omogućuju funkcioniranje sajma upravo zahvaljujući takvoj raspodjeli triju komponenti. Unatoč činjenici da je prema ispitanicima tradicija najzastupljenija na Benkovačkom sajmu tradicijski čineći ga sinonimom grada Benkovca nesoporna je činjenica usko vezane kulture i ekonomije.



Slika 25. Udio ispitanika prema stavu o značenju sajma ima sajam kao kulturno, tradicionalno i ekonomsko mjesto

Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

Prema mišljenju ispitanika Benkovački sajam je izrazito prepoznat na prostoru Hrvatske (96,8 %). O prepoznatljivosti sajma govori činjenica da ga posjećuju ispitanici iz 14 županija te i iz inozemstva



Slika 26. Udio ispitanika prema stupnju identifikacije Benkovačkog sajma u Republici Hrvatskoj

Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.

Naposljetku su ispitanici izražavali svoje mišljenje koji tradicionalni običaj vežu isključivo uz Benkovački sajam gdje se kao najčešći odgovor ističe izgled sajma odnosno način prodaje u kojem se proizvodi nalaze na improviziranim štandovima (Slika 27), ali i po podu (Slika 28). Štandovi su uglavnom pretrpani proizvodima kada je riječ o starim predmetima poput predmeta za kućanstvo, vrt i slično, a čar je u traženju „blaga“ kako ističe Novak (2011).



Slika 27. Izložbeni štand (prodaja domaćeg sira)



Slika 28. Izložbeni štand (prodaja rukotvorina)

Također, kao posebnost ispitanici navode da je sajam važno mjesto gdje se mogu pronaći tradicionalna glazbala poput gusli, ali i čuti tradicionalni napjevi benkovačkog kraja

(ojkavica). Tu je i neizostavna gastronomska ponuda tj. bukovačka pečena janjetina (Slika 29).



Slika 29. Bukovačka pečena janjetina na ražnju

Ispitanici ističu važnost očuvanja tradicije putem Benkovačkog sajma. Iz tog razloga navode mišljenja hoće li novi izgled sajma utjecati na daljnji razvoj sajma. Naime, u planu je uređenje sajma u sklopu projekta „Benkovački sajam – grupa 1 – komunalna infrastruktura“ koji je sufinanciran od strane Europske unije iz Europskog fonda za regionalni razvoj, a sadrži nekoliko faza izgradnje (ARP, 2019). Tim projektom bi bilo obuhvaćeno uređenje komunalne infrastrukture, te izgradnja objekta za kontrolu ulaza i objekta za izolaciju bolesnih životinja (uz stočni dio sajma), aukcijska dvorana, autohtona benkovačka kuća i trafostanica. Projektom bi se svakako promijenio tradicionalni izgled sajma. Najveći udio ispitanika navodi (62,79 %) kako će izgled sajma u potpunosti utjecati na tradicijske i kulturne aspekte Benkovačkog sajma s obzirom na to da je ispitanicima izrazito važan kulturno-tradicijski aspekt čime se smatra da će novim izgledom biti narušeni navedeni elementi. Realizacijom i provedbom projekta postoji mogućnost da će se izgubiti „starinski“ izgled kojeg ispitanici često ističu, što dovodi u pitanje i posjećenost sajma u budućnosti. Ispitanici smatraju da modernizacija sajma treba biti usklađena i postavljena na temeljima kulture i tradicije mjesta na kojem se provodi.

8. Zaključak

U diplomskom radu je istražen kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma. Prema povijesnim izvorima Benkovac čuva sajamsku tradiciju održavanja od 1885. godine zahvaljujući geografskom položaju i križanju puteva, postao je najpoznatije trgovačko središte Sjeverne Dalmacije. Stanovništvo je stvorilo idealne uvjete za razvoj tradicionalne sajamske trgovine koja se zadržala do danas pri čemu sajam predstavlja najpoznatije trgovačko događanje, ali i turističku atrakciju kako u Benkovcu tako i cijelom benkovačkom kraju.

Prva hipoteza glasi *Benkovački sajam čuva tradiciju benkovačkog kraja*. Analizom mišljenja i odgovora ispitanika ova hipoteza se prihvaća s obzirom na to da sajam predstavlja kulturološko-tradicionalni medij komunikacije. Većina (92,09%) ispitanika ističe važnost sajma kao mjesta na kojem se čuva kultura, a 95,24 % ispitanika ga smatra važnim tradicionalnim mjestom. Osim što čuva tradicionalne plesove, napjeve i instrumente, čuva i autentičnost samog grada Benkovca koji je poznat upravo po sajmu. Ispitanici ga smatraju iznimnim čuvarom benkovačke tradicije, a u prilog ide i činjenica da ima tradiciju održavanja staru preko 100 godina. Sajam je tijekom povijesti bio pod utjecajem brojnih neprilika bilo političkih, vremenskih ili prostornih osigurao je svoj status održivog sajma. Svakog desetog u mjesecu omogućava velikom broju posjetitelja da osjete kulturu kako benkovačkog kraja tako i tradiciju sajamskog načina trgovanja. Upravo mu trgovina na „divlje“ omogućava status tradicionalnog sajma kroz neuređenu infrastrukturu koju su ispitanici prepoznali kao osnovnu tradiciju sajma. To je potvrđeno anketnim istraživanjem u kojem 62,79 % ispitanika iznosi mišljenje da ukoliko dođe do promjene u načinu održavanja sajma, postoji mogućnost da će opasti i njegov tradicionalni značaj.

Druga hipoteze, *od veće je važnosti utjecaj sajma na kulturološke nego ekonomske odrednice benkovačkog kraja*. Cilj je bio utvrditi značaj sajma kao kulturološkog ili ekonomskog mjesta. Posjetitelji na prvom mjestu ne stavljaju trgovinu i ekonomski značaj već kulturu. Gotovo 80 % ispitanika sajam smatra mjestom trgovine. To pokazuje i podatak o procjeni dobiti (Slika 10) kojom Benkovački sajam ostvaruje dobit preko 100 000 kn godišnje. U konačnici, premda je anketno istraživanje utvrdilo da sajam nedvojebno ima i kulturološko i ekonomsko značenje kao mjesto trgovine koja generira ekonomsku dobit ipak je značajniji kulturološki čimbenik koji je prema ispitanicima veći od 90 %. Međutim ne može se osporiti ekonomski značaj koji je od iznimne važnosti kako za grad Benkovac tako i za cijelu okolicu. Sajmom se ostvaruje veliki broj posjetitelja pri čemu dobit ostvaruju ne samo prodavači koji dolaze iz dijelova Republike Hrvatske na sajmu već i šira lokalna

zajednica (kafići, trgovine, restorani i konobe) ne postoje statistički podaci, ali je logična s obzirom na broj posjetitelja koji se ostvaruje upravo zahvaljujući sajmu. No, jasno je kako prema anketnom istraživanju ispitanici smatraju da je Benkovački sajam od veće važnosti kao kulturno središte.

Međutim ono što je bitno, Benkovački sajam nosi status vodećeg poljoprivrednog sajma u Dalmaciji čija posjećenost ne jenjava posljednjih 100 godina. Na to ukazuje i činjenica da ponekad broj posjetitelja prema procjenama prelazi 10 000. Može se zaključiti da je Benkovački sajam sinonim Grada Benkovca budući da predstavlja mjesto na kojem se ekonomija, kultura i tradicija međusobno prožimaju čuvajući identitet grada u kojem je sajam prepoznatljivi turističko-komercijalni brend, a možemo reći i živući suvenir Grada Benkovca.

9. Popis literature i izvora

- Alić, S. (2009): Usmeno i pismeno mediteranske kulture, u: *Mediterranski korijeni filozofije*, ur. M. Kukoč, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 371-384
- Barać S., (2010): Značenje pejzaža u desničnim „impresijama iz Sjeverne Dalmacije, u: značenje pejzaža u desničnim “impresijama iz sjeverne dalmacije“, u: *Desničini susreti 2005. – 2008.*, ur. D. Roksandić, I. Cvijović Javorina, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb, 43-45
- Begović, I. (2016): Selektivni oblici turizma, *Diplomski rad*, Sveučilište sjever, 27-30
- Brkić, I., (1987): Plesni folklor Ravnih kotara i Bukovice, *Benkovački kraj kroz vjekove - Zbornik 1*, ur. J. Medini, I. Petricioli, M. Pekić, Benkovac, 261-284
- Brkljačić, M. (2020): Nematerijalna kulturna baština u natjecajima na području Zadarske županije, *Ethnologica Dalmatica*, (27), 103-114
- Carek, R. (2004): Nematerijalna kulturna baština: UNESCO i njegova uloga, *Informatica museologica*, 35(3-4), 69-71
- Casson, M., Lee, J. S. (2011): The Origin and Development of Markets, u: *A Business History Perspective*, *The Business History Review*, 85(1), 9–37
- Cvitanović V. (2008): Sajmovanje kao najpogodniji marketinški instrument malih i srednjih poduzeća, *Poslovna izvrsnost*, 2 (2), 85-96
- Ćurković M., (2014): Pregled povijesti razvoja grada Benkovca, u: *Kula Jankovića Spomenik kulture – pokretač održivog razvoja Ravnih kotara*, ur. D. Roksandić, M. Rajković Iveta, T. Rubić, Plejada, Zagreb, 64-68
- Delić, D., (2019): Demografski procesi i značajke u Dalmatinskoj zagori, *Diplomski rad*, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, 24-26
- Dujmović, M. (2019): Komercijalizacija kulturne baštine u turizmu, u: *Socijalna ekologija*, 28(2), 145-161
- Džaja, P., Palić, M., i Severin, K., (2020): Stočni sajmovi grada Zagreba kroz povijest, u: *Hrvatski veterinarski vjesnik*, 28 (2), 47-48

Gulin Zrnić, V., Čapo Žmegač J., Muraj A., Vitez Z., Grbić J., Belaj V. i dr. (1998): Svagdan i blagdan hrvatskoga puka, *Narodna umjetnost*, 36 (2), 271-284.

Ivanović, A., Korolija, B., Mamužić, P., (1987): Geologija šireg područja Benkovca, *Benkovački kraj kroz vjekove -Zbornik 1*, ur. J. Medini, I. Petricioli, M. Pekić, Benkovac, 7-15

Kalogjera, A., (1987): Prirodnogeografska osnova i stanovništvo Bnekovačke mikroregije, *Benkovački kraj kroz vjekove -Zbornik 1*, ur. J. Medini, I. Petricioli, M. Pekić, Benkovac, 37-55

Knego, N. (1999): Trgovina na malo prehranom u zemljama razvijene Europe, u: *Ekonomski misao i praksa*, 8(2), 255-271

Kolar-Dimitrijević, M. (2000): Mladen MEDAR, Sedam stoljeća sajmovanja na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Presjek kroz povijest sajmovi i izložbi stoke, Bjelovar 1999., izd. Bjelovarskog sajma d.o.o. i Gradskog muzeja Bjelovar, str. 1.-87.', *Časopis za suvremenu povijest*, 32(2), 416-417

Kos, L., (1987): Bukovica i Ravni kotari, *Benkovački kraj kroz vjekove -Zbornik 1*, ur. J. Medini, I. Petricioli, M. Pekić, Benkovac, 65-82

Kozić, I. (2013): Kolika je sezonalnost turizma u Hrvatskoj?, u: *Ekonomski vjesnik/Econviews: Review of contemporary business, Entrepreneurship and economic issues*, 26(2), 470-479

Magaš D., Vodeb K., Zadel Z., (2018): Menadžment turističke organizacije i destinacije, *Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu*, 1-42

Magaš, D. (2016): Lički i sjevernodalmatinski prostor u kontekstu suvremene regionalizacije Hrvatske, *Geoadria*, 21(1),59-112

Mason, Jeffrey D. (1996): Street Fairs: Social Space, Social Performance, u: *Theatre Journal*, vol. 48, no. 3, 301–19

Moeran, B. (2011): Trade Fairs, Markets and Fields: Framing Imagined as Real Communities. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 36(3 (137)), 79–98

- Mrduljaš, S. (2015): Brojčani i teritorijalni suodnos Hrvata i srba u Dalmaciji prije suvremenih migracija, *Polemos*, XVIII(35), 47-73
- Nejašmić, I. (1992): Osnovne značajke unutarnje migracije stanovništva Hrvatske 1880–1981., u: *Migracijske i etničke teme*, 8(2), Zagreb, 141-166
- Nykryn, J. (1970): The Effectiveness of International Trade Fairs, u: *Soviet and Eastern European Foreign Trade* 6, no. ¾, 306-13
- Obad, S., (1988): Gospodarska i društvena struktura Benkovca u prvoj polovici devetnaestog stoljeća, *Benkovački kraj kroz vjekove - Zbornik 2*, ur. J. Medini, M. Atlagić, Benkovac, 259-266
- Peričić, Š., (1987): Prilog poznavanju gospodarstva benkovačkog kraja u XIX. stoljeću, *Benkovački kraj kroz vjekove - Zbornik 1*, ur. J. Medini, I. Petricioli, M. Pekić, Benkovac, 207-215
- Peterson, Robert A., Thomas R. Wotruba (1996): What Is Direct Selling? — Definition, Perspectives, and Research Agenda, u: *The Journal of Personal Selling and Sales Management*, vol. 16, no. 4, 1-16
- Pinezić, M. (2015): Evolucija sajmova, *Završni rad*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 3-22
- Pleša Puljić, N., Celić, M., i Puljić, M. (2017): Povijest i budućnost prodavaonica, *Praktični menadžment*, 8(1), 38-47
- Razović, N. (2009): Obilježja ponude kulturnog turizma u dalmatinskim županijama, u: *Acta turistica nova*, 3(1), 137-162
- Rubić, T., (2004): Trgovina i sajmovi rezultati istraživanja na području općine krivi put, *Senjski zbornik*, 31(1), 302-322
- Ružić, S. (2011): Razvoj hrvatsko-srpskih odnosa na prostoru Benkovca, Obrovca i Zadra u predvečerje rata (ožujak - kolovoz 1991. godine), *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 43(1): 400
- Skoko, I. (2009): Pojam i definicije kulture, *Hum*, 5: 365-370

Supek O., (1988): Ritualno pogađanje na sajmovima, *Narodna umjetnost: Special Issue* (2), 191-199

Svetić M. (2015): Sajmovi i izložbe poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u Vukovarsko-srijemskoj županiji, *Završni rad*, 1-7

Šego, D., i Dodig, T. (2019): Razvoj građenja cesta u republici hrvatskoj kroz povijest, *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, (1-2/2019), 121-132

Šošter, L., Šehanović, J. I Šehanović, I, (2000): Ekološki pristup turizmu, u: *Ekonomska misao i praksa*, 9(1), 97-106

Vidak, N., i Sindik, J. (2015): Pravci razvoja suvremenog turizma – pretpostavke za održivi turizam u Hrvatskoj, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, (9), 295-302

Vištica, D. (2020): Prijedlog modela turističke valorizacije gusala i guslarskog pjevanja na ruralnom području Zadarske županije, *Oeconomica Jadertina*, 10(1), str. 163-175

Vranješ T. (2021): Značaj gospodarskih sajmova i izložbi u promociji i prodaji poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, *Završni rad*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, 3-8

Zurak, M. (2021): Novo graditeljstvo u kontekstu tradicijskog graditeljstva na području Grada Benkovca, *Diplomski rad*, Sveučilište u Zadru, 36-58

Dokument projekta:

Analiza područja Grada Benkovca (2016), Finalni dokument, Tehnička pomoć Ministarstvu regionalnoga razvoja i fondova Europske unije u provedbi Programaintegrirane fizičke, gospodarske i socijalne regeneracije malih gradova na ratom pogođenim područjima, 16-28

Arhitektonski projekt (2018), Benkovački sajam – Grupa 1 – komunalna infrastruktura, Grad Benkovac, ARP d.o.o, 47-57

Istraživanje:

Nikolovski, M., Novak, I., Patrić M., Poljičak, M., (2011): Benkovački sajam, Istraživanje studenata, Odjel za etnologiju i antropologiju, Sveučilište u Zadru

Novinski članak:

Industrial Fairs: *Scientific American* 11, no. 4 (1855): 29–29

Knjige:

Burke, P., (1991): *Junaci, nitkovi i lude*, Školska knjiga, Zagreb, 214

Čapo Žmegač, J., Muraj, A., Vitez, Z., Grbić, J., Belaj, V., (1998): *Hrvatska etnografija, Svagdan i blagdan hrvatskog puka*, 280-293

Kesar, O., Prijevec, B. (2002): *Počela turzima*, Zagreb, Mikrorad i Ekonomski fakultet-Zagreb, 109-120

Magaš, D. (2013): *Regionalna Hrvatska*, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Merdijani Zadar, 490

Matić B., (2004): *Vanjskotrgovinsko poslovanje*, Sinergija-nakladništvo d.o.o., Zagreb, 87-90

Muraj, A., Vitez, Z., (2001): *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*, Zagreb, 295-300

Petar, S. (2009): *Kako preživjeti sajam*, Status prosper, Zagreb, 13-14

Segetlija, Z., (2002): *Trgovinsko poslovanje*, Grafika, Osijek, 34-62

Internetski izvori podataka:

URL 1: Etimologija riječi sajam, <https://sh.wikipedia.org/wiki/Sajam>, 17.3.2022.

URL 2: Sajam, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54097>, 17.3.2022.

URL 3: Hrvatska gospodarska komora, <https://hgk.hr/sajmovi-svi>, 5.4.2022.

URL 4: Uprava Općine Benkovac, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Benkovac#Uprava>, 23.6.2022

URL 5: https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_01_01/h01_01_01_zup13-0175.html, 20.7.2023.

URL 6: https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1468.pdf, 20.7.2023.

URL 7: Povijest velesajma, <https://www.zv.hr>, 12.7.2022.

URL 8: Bjelovarski sajam, <https://bj-sajam.hr/o-nama>, 18.7.2022.

URL 9: Osječki sajam, <https://os-sajam.hr/povijest-sajmova/>, 22.7.2022.

URL 10: Pravilnik, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_08_98_3008.html,

7.2.2023

URL 11: Poljoprivredni sajmovi, <https://www.hgk.hr/sajmovi-svi>, 10.2.2023.

URL 12: Crkva Rođenja Blažene Djevice Marije, Benkovac: https://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=2095, 17.5.2023.

URL 13: Obitelj Novaković, <https://www.youtube.com/watch?v=tXWYgsNPlsc>, 18.7.2022.

URL 14: Zavičajni muzej Benkovac: <https://muzej-benkovac.hr/o-muzeju>, 19.9.2022.

URL 15: Kaštel Benković, https://www.cms.hr/system/publication/pdf/4/bukovica_i_ravni_kotari.pdf, 4.2.2023

URL 16: Benkovačko kulturno ljeto, <https://benkovac.hr/novosti/clanak.html?id=LHOgkolDh0JeMiLfxr9P>, 10.7.2022.

URL 17: Udruga Bik, <https://www.zadarskilist.hr/clanci/17122021/advent-u-benkovcu-otkriva-veliko-srce-bukovice-i-ravnih-kotara>, 18.7.2022

URL 18: Izgled sajma prema novom projektu, <https://www.noviradio.hr/novo-ruho-benkovackog-sajma-za-godinu-dana-svjetlo-dana-ugledat-ce-novi-objekti-sajma-sajam-se-nece-ugasiti-kroz-ovu-godinu-koliko-traju-gradevinski-radovi/>, 16.5.2022.

10. Popis tablica i slika

Popis tablica:

Tablica 1. Podaci o broju noćenja i dolazaka na području Benkovca..... 25

Tablica 2. Cjenik najma prodajnog mjesta na Benkovačkom sajmu (2021.)..... 27

Popis slika:

Slika 1. Lokacija Benkovačkog sajma	7
Slika 2. Smještaj Grada Benkovca u RH.....	8
Slika 3. Kretanje broja stanovnika Grada Benkovca od 1857. do 2021. godine Izvor: izrađeno prema URL 5, URL 6 (DZS, 2023).....	10
Slika 4. Benkovački sajam početkom 20. stoljeća ispod murvi (ispod Kaštela Benković)	15
Slika 5. Sajam ispred današnjeg hotela Asseria Izvor: Zavičajni muzej Benkovac, 2022.....	18
Slika 6. Glavna ulica. Benkovački sajam 8. 9.1956. godine	19
Slika 7. Sajam u Benkovačkom selu 1980tih Izvor: Zavičajni muzej Benkovac, 2022.	20
Slika 8. Lokacije Benkovačkog sajma kroz povijest.....	21
Slika 9. Lokacija sajma 10.06.2022	22
Slika 10. Procjena kretanja broja posjetitelja i dobit Grada od Benkovačkog sajma Izvor: Analiza područja Grada Benkovca, 2016.....	28
Slika 11. Udio ispitanika prema dobnim skupinama Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.....	29
Slika 12. Obrazovna struktura ispitanika	29
Slika 13. Udio ispitanika prema zanimanju Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.	30
Slika 14. Načini informiranja ispitanika o sajmu Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.....	31
Slika 15. Udio ispitanika prema razlogu dolaska na sajma.....	31
Slika 16. Udio ispitanika prema učestalosti posjeta sajma Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.....	32
Slika 17. Udio ispitanika prema učestalosti kupovine i konzumiranja gastronomske ponude na sajmu Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.	32
Slika 18. Prodajni štand studentica s Umjetničke akademije u Splitu	33
Slika 19. Udio ispitanika prema vrsti proizvoda koje kupuju na sajmu Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.....	34
Slika 20. Udio ispitanika prema stavovima o cijeni, kvaliteti, raznolikosti i dostupnosti proizvoda na sajmu Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.....	34
Slika 21. Izložbeni štand (prodaja ručno rađenih metli)	35
Slika 22. Približan raspored ponude Benkovačkog sajma	36
Slika 23. Izložbeni štand (prodaja domaćeg meda).....	37

Slika 24. Stavovi ispitanika o zadovoljstvu dostupnosti traženih proizvoda, gastronomske ponude i parkirnih mjesta	38
Slika 25. Udio ispitanika prema stavu o značenju sajma ima sajam kao kulturno, tradicionalno i ekonomsko mjesto Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.....	39
Slika 26. Udio ispitanika prema stupnju identifikacije Benkovačkog sajma u Republici Hrvatskoj Izvor: izrađeno na temelju rezultata anketnog istraživanja, 2022.	39
Slika 27. Izložbeni štand (prodaja domaćeg sira)	40
Slika 28. Izložbeni štand (prodaja rukotvorina)	40
Slika 29. Bukovačka pečena janjetina na ražnju	41

11. Sažetak

Ovaj diplomski rad obrađuje kulturni i ekonomski značaj Benkovačkog sajma. Na temelju analize povijesnih, društvenih, kulturoloških i ekonomskih značajki grada Benkovca prikazana je važnost Benkovačkog sajma. Anketnim istraživanjem i provedenim intervjuem rad je usmjeren na utvrđivanje značaja sajma iz čega proizlazi kako Benkovački sajam čuva tradiciju i kulturu Benkovačkog kraja, a i od iznimne je ekonomske važnosti za lokalnu zajednicu i prostor.

Ključne riječi: sajam, Benkovac, kultura, tradicija, ekonomija

12. Summary

The main topic of this graduation thesis is the cultural and economic significance of the Benkovac Fair. The historical, social, cultural and economic features of the city of Benkovac are analyzed, through which an insight into the significance of the Benkovac Fair is provided. Based on survey research and conducted interviews, the work is aimed at determining the significance of the fair, from which it follows that the Benkovac Fair preserves the tradition and culture of the Benkovac region, and is of exceptional economic importance for the local community and area.

Keywords: fair, Benkovac, culture, tradition, economy

13. Prilog anketa:

Anketni upitnik

Poštovani,

Ovom anketom želimo ispitati mišljenje posjetitelja o kulturnom i ekonomskom značenju Benkovačkog sajma. Istraživanje se provodi u sklopu diplomskog rada na Odjelu za geografiju pri Sveučilištu u Zadru. Anketa je u potpunosti anonimna, a dobiveni rezultati će se koristiti isključivo u istraživačke svrhe.

Zahvaljujem na suradnji!

I. OSNOVNI PODACI O ISPITANIKU

1. Dob?

- Do 18 godina
- 18 – 25 godina
- 26 – 35 godina
- 36 – 45 godina
- 46 – 55 godina
- 55 – 65 godina
- 66 – 75 godina
- Iznad 76 godina

2. Spol?

- M
- Ž

3. Vaša stručna sprema?

- Bez škole
- Nezavršena osnovna škola
- Završena osnovna škola
- Završena srednja škola
- Visoko obrazovanje

4. Radni status?

- Učenik/ica
- Student/ica
- Nezaposlen/a
- Zaposlen/a
- Umirovljenik/ica

5. Vaše mjesto stanovanja (navedite i županiju)? _____

II. KULTURNI I EKONOMSKI ZNAČAJ BENKOVAČKOG SAJMA

6. Kako ste saznali za Benkovački sajam?

- Od obitelji
- Od prijatelja
- Od poznanika
- Iz medija
- Ostalo _____

7. Razlozi Vaše posjete sajmu:

- Tradicija
- Znatiželja
- Razonoda
- Kupovina
- Gastronomija
- Ostalo: _____

Ponuđeno je 5 odgovora, pri čemu 1 - označava Nikad, 2 - Ponekad, 3 – Često, 4 – Vrlo često, 5 – Uvijek

8. Ocijenite koliko često:

- | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|
| - Posjećujete Benkovački sajam. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Kupujete na Benkovačkom sajmu. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Konzumirate proizvode gastronomske ponude na sajmu. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

9. Ocijenite koliko često na sajmu kupujete navedeno:

- | | | | | | |
|-----------------------------|---|---|---|---|---|
| - Odjevne predmete. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Starine i rukotvorine. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Strojve i alate. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Poljoprivredne proizvode. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Stoku. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

Ponuđeno je 5 odgovora, pri čemu je 1- U potpunosti se ne slažem , 2 – Ne slažem se, 3 – Niti se slažem niti se ne slažem, 4 – Slažem se, 5 – U potpunosti se slažem

10. Ocijenite što je za Vas najvažnije na Benkovačkom sajmu.

- | | | | | | |
|--------------------------|---|---|---|---|---|
| - Niske cijene proizvoda | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Kvaliteta proizvoda | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Raznolikost proizvoda | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Dostupnost proizvoda | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

Ponuđeno je 5 odgovora, pri čemu 1- označava Iznimno nezadovoljan, 2 - Nezadovoljan, 3 – Niti zadovoljan niti nezadovoljan , 4 – Zadovoljan, 5 – Izrazito zadovoljan

11. Ocijenite koliko ste zadovoljni dostupnošću:

- | | | | | | |
|------------------------|---|---|---|---|---|
| - Traženih proizvoda. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Gastronomske ponude. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Parkirnih mjesta. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

Ponuđeno je 5 odgovora, pri čemu 1 označava Potpuno nevažno, 2 - Nevažno, 3 – Niti nevažno niti važno, 4 – Važno, 5 – Iznimno važno

12. Navedite prema vašem mišljenju za Benkovački sajam kolika je važnost navedenih elemenata:

- | | | | | | |
|--------------------------|---|---|---|---|---|
| - Kulturna važnost. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Tradicionalna važnost. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |
| - Ekonomska važnost. | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 |

Ponuđeno je 5 odgovora, pri čemu 1 označava Potpuno nepoznat, 2 - Nepoznat, 3 – Niti nepoznat niti poznat, 4 – Poznat, 5 – Iznimno poznat

13. Prema Vašem mišljenju koliko je Benkovački sajam poznat u RH?

1 2 3 4 5

14. Navedite tradicionalni običaj koji vežete samo uz Benkovački sajam?

15. Prema Vašem mišljenju hoće li novi izgled sajma utjecati na tradiciju i značaj koji Benkovački sajam ima?
